

GHENDTSCHE TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W

33e jaargang nr. 2

maart-april 2004

INHOUD

- E. Ossieur:	70
Het Memorieboek van Pastoor Roger Nottingham van de Gentse Sint-Niklaasparochie (1657-1690) - Vervolg en Slot.	
- Ernest Lacquet:	90
Inventaire Archéologique: Luchter in smeedijzer.	
- Pierre Kluyskens:	91
De Calvinistische Universiteit.	
- Gontran Eryvynck:	102
Paardendief gehangen te Ledeberg in 1682.	
- Jean-Paul Marchal:	105
Het Bombardement van Gent-Zeehaven.	
- Hugo Collumbien:	109
Gentse Memoriedagen: 1-2-3-4 Juli.	
- Pierre L. Zenner:	118
Remi Rooms en de verdwenen Aartsengel.	
- Quizmaster:	122
Uitslag van de Puzzel 2003.	
- Lodewijk De Vriese:	125
Honni soit qui mal y pense.	
- Bibliografie.	127
- Lezers schrijven ons.	130
- Oudheidkundige kroniek: De Harmoniemaatschappij Sint-Cecilia	130

HET MEMORIEBOEK VAN PASTOOR ROGER NOTTINGHAM VAN DE GENTSE SINT-NIKLAASPAROCHIE (1657-1690) - Vervolg en slot

345. – 9 oktober 1684. Kort voor 5 uur in de ochtend is R. D. Nicolaus Smet, kanunnik van onze kerk overleden. Hij stierf aan een ziekte die hij tijdens een reis in Holland en Zeeland opgedaan had. In het begin van zijn priesterschap en kanonikaat was hij een groot weldoener van de kerk geweest maar uiteindelijk is hij haar tegenstrever geworden.

346. - 9 november 1684. Pastoor en kerkmeesters kwamen met meester Joannes Van der Steen van Mechelen overeen om voor 1400 florijn het marmeren bovenste gedeelte van het tabernakel te maken volgens het gegeven model. Met schrijnwerker Judocus Croock kwamen zij op 5 april 1685 overeen om voor 450 florijn de aanvullende houten ornamenten ervoor te maken. Dezelfde Judocus Croock herstelde en verbreedde voor 264 florijn de deuren aan de zijingangen van het koor. Het werk was af op 22 januari 1685.

347. - Bij gebrek aan middelen werd dit jaar het octaaf van Sint-Niklaas niet gevierd met uitzondering van een plechtigheid op de eerste en de laatste dag. Zijn relieken werden wel gedurende het gehele octaaf uitgesteld.

348. - Op 10 januari 1685 kocht onze kerkmeester D. Jacobus Goetgheluck een vrije sepulture die de kerk eertijds op haar kosten had laten maken voor 108 florijn.

349. - Tijdens de advent van 1685 ontstond een hevige controverse tussen pater Petrus de Backer s.j. en de pastoors van onze stad over wat hij als predikant in onze kerk voorhield betreffende het geweten en alle andere onderwerpen van zijn predicaties. Het kwam hierop neer dat hij beweerde dat het in gewetenskwesties toegelaten was een goede beoordeling te volgen in plaats van een betere. Tegen die stelling verzetten de pastoors zich unaniem. D. van Gheet, pastoor van Sint-Baafs, en de pastoor van Sint-Niklaas gingen daar in hun predikaties heftig tegen tekeer, de eerste deed dit driemaal en de tweede éénmaal. De andere pastoors volgden hen na tot de bisschop een decreet uitvaardigde waarin hij beide partijen ten strengste verbood daar nog verder over te redetwisten of te prediken op straffe van schorsing in de uitoefening van hun priesterschap. Zo kwam die zaak tot bedaren en kwam er een einde aan dit tempeest.

*Vermoedelijk gaat het om Pater Carolus De Backer, ° Brussel in 1636, ingetreden te Mechelen in 1652, priester gewijd te Brussel in 1664 en overleden te Gent op 29 maart 1709.*¹⁴⁵

*Erasmus van Gheet, ° Antwerpen, zoon van Gillis en Jacoba Vanden Eede was licentiaat in de theologie en sedert 1680 pastoor van Sint-Baafs na eerst pastoor-deken van Middelburg-in-Vlaanderen en pastoor van Sint-Michiels te Gent geweest te zijn. Later – op 13 oktober 1690 – werd hij gegradueerd kanunnik van het Sint-Baafskapittel en op 15 juli 1692 penitentier. Hij stierf op 7 oktober 1700*¹⁴⁶.

350. - (f° 150) Onze bisschop Ill. & R. D. Albertus de Hornes kwam in het begin van dit jaar in conflict met de heren van het kapittel in verband met de kerkvisitatie waaraan die laatsten zich niet wilden onderwerpen. Dit conflict kwam zowel voor de Raad van Vlaanderen als voor die van Mechelen. Beide instanties spraken zich uit in het voordeel van de bisschop onder de opschortende voorwaarde dat hij driemaal de datum van zijn visitatie moest kenbaar maken. Zij volgden daarin de apostille die de Geheime Raad aan het verzoekschrift van de bisschop gehecht had.

Hij kwam een eerste maal op 21 maart om drie uur in de namiddag. Daar zou hij normaliter ontvangen zijn geworden door zes kanunniken en enkele kapelannen onder het luiden van de grote klok en met andere ceremoniën alleen horende bij de ontvangst van een bisschop, zoals de kus aan het kruis, de besprenkeling met wijwater aan het grote portaal en de processiegewijze begeleiding van de clerus. Hij vermeed dit ceremonieel door de kerk binnen te gaan langs het huis van de pastoor waardoor hij onmiddellijk naar het hoogaltaar kon gaan waar hij zijn zegen gaf. Hij ging daarop naar het tabernakel dat hij visiteerde en gaf de zegen met het Allerheiligste waarna hij naar de sacristie ging waar hij de gewaden inspecteerde. Vervolgens ging hij naar de kapittelzaal vergezeld van Ampl. & R. D. deken Rans van het kathedrale kapittel, aartsdiaken Croock en zijn secretaris. Hij aanhoorde en examineerde aldaar R. D. Neijssens en pastoor Nottingham waarna hij zich terugtrok.

Hij kwam 's anderendaags terug op hetzelfde uur en examineerde de kanunniken R. D. Joannes Coelman en Ignatius Van der Beke.

Op 23 maart was het de beurt aan de kanunniken DD. Overwale en Zigers. Telkens was hij daarbij vergezeld van de deken, de aartsdiaken en zijn secretaris.

Op 27 maart kwam hij terug voor de visitatie, enkel vergezeld van zijn secretaris en examineerde de oudste vijf kapelannen.

Op 10 april (f° 151) examineerde hij de tot dusver weerspannige maar op die dag tot een beter inzicht gekomen proost en de kanunniken Bisthoven, Van den Broucke en Herkelbaut. Hij was daarbij vergezeld van de deken en de aartsdiaken van de kathedraal.

Op 16 april kwam hij voor de laatste maal, enkel vergezeld van zijn secretaris en examineerde de zeven resterende kapelannen. Bleef nu nog over kapelaan De Wilde die zich hardnekkig tegen een examinatie bleef verzetten. Zo werd deze visitatie waartegen de kapittelheren aangevoerd door de proost zich ten koste van een grote financiële inspanning verzet hadden, op een vreedzame manier besloten.

Het Concilie van Trente had aan de bisschop het recht verleend de kapittels van zijn diocees te visiteren, hervormingen door te voeren en eventueel te bestraffen zowel het kapittel als korps als de kapittelheren afzonderlijk. Daarbij werd vooral aan de exempte kapittels gedacht, die niet onder de jurisdictie van de bisschop vielen wat dikwijls tot misbruiken aanleiding gaf. Het kapittel van Sint Veerle was niet exempt in tegenstelling tot dit van Sint-Baafs en had dus helemaal geen recht om zich tegen een visitatie te verzetten¹⁴⁷. Wat kapelaan De Wilde betreft wou de bisschop blijkbaar niet dit recht met alle middelen af dwingen.

351. - In het begin van de maand april van dit jaar werd een muur in baksteen opgetrokken rond de tuin van de pastorie waarvoor de pastoor 33 florijn en 15 1/2 stuivers betaald heeft.

352. - (s. d.) Exp. D. Carolus Franciscus Goetgheluck, doctor in de medicijnen ontving vanuit Rome de relikwieën van zes heilig verkaarde martelaren, nl. Leo, Abundius, Flavianus, Gratus, Vitus en Benedicta. Ze waren hem op 19 december 1682 geschonken door Zijne Eminentie D. Gaspard kardinaal de Carpineo, vicaris van Zijne Heiligheid. Op aansporing van een familielid schonk hij ze aan een onzer kerkmeesters om ze aan onze kerk over te maken ter bevordering van de godsvrucht. Ze waren op 22 mei 1683 goedgekeurd door Ill. & R. D. Albertus de Hornes, bisschop van Gent. Die verleende op 9 mei 1685 een aflat van 40 dagen ter gelegenheid van hun overbrenging naar de Sint-Niklaaskerk. Met het oog daarop ging de pastoor op 18 mei 1685 naar de kapittelzaal van de kathedraal en verzocht de RR. & Ampl. DD. kanunniken om toestemming de plechtige overbrenging vanuit het schip van de kathedraal te mogen organiseren. Zij stonden dit zonder moeite toe. Op 20 mei werden de relikwieën aldaar op hun draagstellen op een altaar geplaatst dat speciaal daarvoor opgericht was. Om drie uur in de namiddag werden zij vandaar op plechtige wijze door 12 gegradueerde kanunniken tot buiten het grote portaal gedragen waar 12 priesters uit het bisschoppelijk seminarie ze overnamen. De stoet werd geopend door vier ruiters met het vaandel van de vier in onze kerk gestichte confrerieën. De leden ervan volgden met brandende toortsen in de hand. (f° 152) Na hen reed een ruiter met een grote rode standaard, geflankeerd door twee vandenels en gevolgd door het relikwiekastje van de H. Benedicta met aan weerszijden

vier engelen met kronen op het hoofd en fakkels in de hand. Dan kwamen achtereenvolgens de relikwiekastjes van Sint-Gratus, Sint-Leo, Sint-Vitus, Sint-Flavianus en Sint-Abundius. Ieder van hen werd voorafgegaan door een naam-bord met aan weerszijden ervan een vaandel. Het relikwiekastje zelf werd aan weerskanten begeleid door acht kinderen met kronen op het hoofd en fakkels in de hand. Aan weerszijden werd die reliekenstoet begeleid door de edellieden en de notabelen van de parochie, de kerk- en dismeesters van onze kerk, allen met fakkels in de hand. Ze werden gevolgd door de kapittelheren van Sint-Veerle eveneens met fakkels in de hand. Langs de Kouter en de Veldstraat gingen zij naar onze kerk, naar het hoogaltaar, onder trompetgeschal en tromgeroffel en het luiden van de grote klok van de kathedraal en de drie klokken van onze kerk. De relikwiekastjes werden neergezet naast het hoogaltaar, drie aan weerszijden, paarsgewijze waarop in plechtige dankzegging het 'Te Deum' aangeheven werd. Pater de Backer s. j. beklom dan de kansel en hield een homilie ter ere van de voornoemde martelaren. De gehele plechtigheid werd besloten met het lof en de zegen met het Allerheiligste door R. D. deken Nijsens van onze collegiale kerk. De volkstoeloop was enorm. Tot meerdere devotie van het volk bleven de relieken gedurende acht dagen uitgesteld samen met vier chronogrammen, die luiden :

eXVLtabVnt In DoMIIno, seX IstI sanCtI / eVropae et beLgIo paX, ganDIIs beneDICtIo, a seX patronIs DetVr / seX VIrI sanCtI, gLorIosé sangVIneM fVDerVnt / VeraX DeVs MIrabiLIIs In seX sanCtIs. (*wat 1685 geeft voor ieder van de verzen*)

Op 20 mei 1686 werd de verjaardag van de overbrenging gevierd wat het jaar daarop bij gebrek aan middelen en tengevolge van de schuldenlast van de kerk niet het geval was. In datzelfde jaar 1687 werden op 20 juli in aanwezigheid van de pastoor en de kerkmeesters de zes relikwiekastjes in hun schrijnen, gelegen achter het hoofdaltaar bij het tabernakel, geplaatst.

353. - (f° 153) Op 7 juni 1685 gebeurde in de Crommesteke, een straatje in onze parochie, een manslag op een militair, zoon van een eerbare koopman uit Antwerpen. Terwijl hij overspel aan het plegen was met de echtgenote van herbergier N. Van Durrum werd hij door hem met een schop neergeslagen en stierf ter plekke. De echtbrekster is gevlucht en tot hiertoe niet gestraft evenmin als de moordenaar, haar man.

354. - 12 juni 1685. Twaalf personen op bedevaart naar Sint-Anna te Bottelare staken de Schelde over in een oud bootje. Temidden van de stroom kreeg het water in en zonk. Velen verdronken waaronder een moeder met haar drie kinderen uit de Zonnestraat in onze parochie.

355. - Op 2 juli 1685 werd D. Joannes Dooreziele tot kerkmeester van onze kerk verkozen. Hij is eerste secretaris van de schepenen van de Keure en grote voorspreker van de kerk bij de magistraat. Hij zorgde ervoor dat die verder gedurende 15 jaar jaarlijks een halve mand spiering zouden schenken met een waarde van 480 à 540 florijn.

Nottingham schrijft : 'continuando per 15 annos sesqui quadrantem valentem annue'.... Een 'quadrans' is een mand van 50 pond spiering, Met een Gents pond aan 433,85 gr. komt een halve (sesqui) mand dus overeen met 10,846 kg. De spiering is een vis van 12 à 30 cm lang van de familie van de zalmachtigen, die hoofdzakelijk in brak water leeft maar in zoet water paait en daarvoor de grote rivieren optrekt.

356. - In de maand juli van dit jaar werd het dak van de pastorie hersteld op kosten van de kerk wat 11 dagen in beslag nam.

357. - Op 1 augustus 1685 werd ons het nieuwe altaar voor de kapel van de HH. Crispinus en Crispinianus overgemaakt. Het werd vervaardigd op kosten van de schoenmakers. Gelijktijdig daarmee werd de houten afsluiting van hun kapel verlaagd. In die maand begonnen ook de zware herstellingswerken aan de vier grote bogen achter het hoogaltaar. Terzelfdertijd werd het vuil weggehaald dat gedurende vele honderden jaren de gewelven van onze kerk belast heeft.

358. - Op 6 november 1685 gebeurde in onze sacristie een smartelijk ongeval met dodelijke afloop. R. D. Cornelius Juneau, priester en koster van onze kerk gedurende 43 jaar was op een klein voetbankje geklommen om een miskelk te nemen uit de kast en viel daarbij achterover. De zware val veroorzaakte een schedelbreuk waardoor hij het bewustzijn verloor. Geen remedie mocht baten. Hij stierf twee dagen later kort na twee uur in de namiddag. De plechtige uitvaart werd de 10e gecelebreerd door de proost. In zijn ambt van houder van de kerkregisters en koster werd hij op 11 december opgevolgd door een gehuwd man, Hilarius Piron, eertijds kerkbediende in Sint-Pieters en nadien koster in Sint-Jacobs waar hij zijn zoon opgevolgd heeft. Hij werd koster in onze kerk onder bepaalde voorwaarden waarvan de voornaamste was dat de resterende was aan het einde van een dertigdaagse niet meer aan de koster zou toekomen. Hij stemde daarmee in hoewel de abt van Sint-Pieters als patronus van de kerk zich daartegen verzette en een geding wou aanspannen tegen de pastoor en de kerkmeesters. Alleen de Raad van Vlaanderen zou dit kunnen beslechten.

359. - Een gelijkaardige gebeurtenis greep plaats op 17 november van dit jaar. Onze organist Livinus Buijscaert kuierend in de kooromgang van de

recollettenkerk met zijn collega van aldaar wou een slok drinken omdat hij dorst had, toen hij ter aarde neerviel en ter plekke stierf. Hij werd 's anderendaags ter aarde besteld in onze kerk met processie van de clerus, twaalf toortsen en de gewone muzikale begeleiding, onder het gelui van de kleine klok. De proost celebreerde hoewel hij daartoe niet bevoegd was. Het kwam eigenlijk de pastoor toe zoals ikzelf eertijds bij het overlijden van organist Georges van Weerdeghem als pastoor de uitvaart gecelebreerd heb. Hij werd opgevolgd op 10 december door Jacobus Bootmie die daarvóór op Sint-Jacobs stond.

360. - (nº 154). Op 17 december 1685 overleed in de Heer R. D. Petrus Burchgrave pastoor van Sint-Michiels, eertijds door 'Leuven' benoemd. Amper een jaar en enkele maanden was hij er pastoor geweest. Hij was 29 jaar oud en stierf van een ziekte opgedaan bij de 'akkerzieken'. Begrafenis en plechtige uitvaart gebeurden de 29e. De celebrant die ook de lijkrede hield was de pastoor van O. L. Vrouw als oudste pastoor van de stad, in plaats van de aartspriester.

Hij stierf van een ziekte genoemd 'apud agros petitiens'. Bedoeld Nottingham daar de 'akkerziekte' of melaatsheid mee? In het begrafenisregister van Sint-Michiels (zuidelijke portie) staat dat hij op 14 december gestorven is van een maligne en contagieuze koorts en op 19 december in de kerk ter aarde besteld met een lijkrede uitgesproken door de pastoor van O. L. Vrouw. Petrus de Burchgrave was subregent geweest in de pedagogie 'De Valk' d. w. z. helper van de regent die de algemene leiding van de pedagogie voor zijn rekening nam. De regenten zelf ook professoren, moesten ervoor zorgen dat hun collega's trouw college gaven, dat de studenten 'zowel in christelijke en eerbare zeden als in leer en wetenschap' behoorlijk werden gevormd en dat alles in hun pedagogie volgens orde en tucht zou verlopen¹⁴⁸. Hij was benoemd door 'Leuven' schrijft Nottingham. Inderdaad een bul van Leo X van 17 september 1513 had aan de Artesfaculteit het privilege gegeven haar gepromoveerden of studenten onder bepaalde voorwaarden te laten benoemen¹⁴⁹. De deken van de Artesfaculteit had daarvan gebruik gemaakt en de abt van de Sint-Pietersabdij verzocht hem ter benoeming aan de bisschop voor te dragen. Die laatste had hem daarop met de gebruikelijke 'litterae collationis' van 24 april 1684 tot pastoor benoemd en hem ook op de hoogte gebracht dat de aartspriester hem plechtig in deze functie zou aanstellen¹⁵⁰.

361. - Op 29 december stierf van dezelfde aandoening R. D. Puttem onderpastoor van Sint-Salvator en op 26 december Balthazar Cnoop, kapelaan van onze kerk. Hij werd de 28e begraven in de kerk met processie van de clerus en met een dienst gecelebreerd door de pastoor in plaats van de proost. Evenzo stierven twee onderpastoors, een van O. L. Vrouw en op 10 mei 1686 en een van Sint-

Baafs met name David de Burchgrave, broer van de overleden pastoor van Sint-Michiels. Hun moeder stierf kort nadien van verdriet.

R. D. Puttem staat voor Petrus Van de Putte. Hij werd begraven in zijn kerk in de kapel van Sint-Jozef op 20 december. Hij was 14 jaar lang onderpastoor geweest op Sint-Salvators en was 42 jaar oud toen hij stierf. R. D. Balthazar Cnoop wordt in het begrafenisregister De Cnoop genoemd. Hij was ook nog kapelaan van het Rijke Gasthuis. Hij werd begraven in de benedenkerk wat met het loon van de grafmaker 5 florijn kostte. Daar bovenop werden nog 25 florijn en 1 stuiver aangerekend voor de processie van de clerus, de anderhalve poos gelui met de grote klok, het beste baarkleed, de 8 flambeeuwen, de 4 stalkaarsen en de psalm 'miserere' met muziek. De uitvaartplechtigheid werd pas op 6 maart 1686 gecelebreerd voor 24 florijn en 1 stuiver. David de Burchgrave, onderpastoor van Sint-Baafs, was 28 jaar oud toen hij stierf na een korte ziekte. Op 13 april 1686 had hij nog een requiemmis gecelebreerd en op 2 mei, amper 14 dagen later, werd hij begraven. Zijn collega, onderpastoor Van der Cammen geeft hem in het begrafenisregister de titel R. ac Er. Dominus.

362. – Op 12 januari 1686 fundeerden de gezusters Dae Anna en Isabella Gheeraerts, g. ds. in onze kerk 6 missen per week ten eeuwigen dage met de ingang van het overlijden van de langstlevende. Zij overhandigden te dien einde de nodige documenten betreffende gronden, weilanden en goederen gelegen in Sint-Denijs bij Gent. Deze missen moesten gecelebreerd worden in de volgorde zoals hierna beschreven:

- Op maandag en dinsdag een mis om half elf in de kapel van Sint-Veerle in onze kerk ter lafenis van de ziel van R. adm. D. Joannes Gheeraerts hun broer, kanunnik en grote weldoener van onze kerk.

- Op woensdag en donderdag op dezelfde plaats en uur een mis ter lafenis van de ziel van Dla Anna Gheeraerts.

- Op vrijdag en zaterdag eveneens op dezelfde plaats en uur een mis ter lafenis van de ziel van Dla Isabella Gheeraerts.

De pastoor en de kerkmeesters aanvaardden deze fundatie die bekrachtigd werd met alle gewone en noodzakelijke plechtigheden vereist zowel in onze stad als in Sint-Denijs. De schenksters verbonden echter aan deze donatie de voorwaarde dat zij hun leven lang het vruchtgebruik ervan zouden hebben zodanig dat pas na het overlijden van de langstlevende de kerk volledig kon beschikken over al deze goederen die zij mocht verkopen en vervreemden en het daaruit voortkomende kapitaal in veilige en zekere goederen in onze stad beleggen.

363. – 1 februari 1686. Met een mandaat van de bisschop, gesteund op een edikt van de koning hebben de apparitores de proost van onze kerk R. D. Joannes Carolus Vrindts aangehouden toen hij van het kapittel kwam en de kerk langs

het noorderportaal verliet. Zij voerden hem gevangelijk weg naar de herberg de Roede Poort vanwaar hij in een koets van de bisschop naar de kerker van de Curia gevoerd werd. Dit gebeurde op een vrijdag, een marktdag, om 11 uur in de voormiddag in het aanschijn van heel het volk.

Hetzelfde was voorgevallen op 24 maart 1676. Toen was hij om 9 uur in de ochtend op de markt aangehouden door de sergeanten van de koning bij het verlaten van de kerk na de dienst ter ere van de H. Moeder Anna. Een zwaar vermoeden van de zonde van onkuisheid was daar de reden van.

Op 3 februari werden deken Nijsens en de pastoor door het kapittel afgevaardigd om de bisschop te gaan verzoeken dat hij hem zonder verder schandaal te veroorzaken zou straffen zoals hij het verdiende als het zou blijken dat hij schuldig was. De bisschop stemde daar op vaderlijke wijze mee in en zei te betrouwen dat hij met zijn vermaningen geen rekening gehouden had waardoor hij verplicht was geweest de weg der gerechtigheid in te slaan wat hij node gedaan had. Hij was bereid hem met alle welwillendheid te bejegenen als hij zich maar wou onderwerpen wat hij tot hiertoe geweigerd had door te appelleren aan de bisschoppelijke curie van Mechelen. Die oordeelde dat de zaak fout geappelleerd was en bijgevolg onontvankelijk en veroordeelde hem tot de kosten zoals blijkt uit het afschrift van het vonnis dd. 25 juni 1687 waarvan de teneur is als volgt:

Alphonsus de Berghes, aartsbisschop van Mechelen, primate van België, Apostolisch Delefaat bij het koninklijk leger en lid van de Raad van State van Zijn katholieke majesteit etc.. In de zaak in beroep voor ons gebracht en hangend tussen E. H. Joannes Carolus Vrints, proost van de collegiale kerk van Sint-Veerle te Gent in beroep tegen de heer officiaal van de kerkelijke rechtbank te Gent enerzijds en het openbaar ministerie van dezelfde rechtbank gedaagde anderzijds. Gezien de processen en procedures in deze zaken zowel in de vorige als in de huidige aanslag, alles wel beschouwd en overlegd, bij eensluitend advies van meerdere rechtsgeleerden, onder aanroeping van de naam van Christus, zeggen, besluiten en verklaren wij door onze huidige definitieve uitspraak dat er goed bevolen werd door het decreet van voornoemde heer rechter, tegen wie onterecht en voortijdig en zonder grond beroep werd aangetekend. Bijgevolg moet voornoemd bevel uitgevoerd worden en moeten alle verdere conclusies van de appellante (diegene die beroep aantekent) onwerkzaam zijn. Wij veroordelen de appellante tot de kosten van deze aanslag onder voorbehoud van onze taxatie. Gedaan te Brussel op 25 juni 1687. En was ondertekend bij mandaat van A. Herman en het zegel van Zijne hoogwaardigheid opgeplakt¹⁵¹.

364. – (f° 156) 5 maart 1686. R. D. Joannes Nijsens deken van onze kerk ontsliep in de Heer om 2 uur in de namiddag tijdens de toediening van de hei-

lige communie door de pastoor die officieerde in de hoedanigheid van 'pastor chori' in de plaats van de proost die verhinderd was. Hij werd de 7e begraven in de oude Sint-Veerlekapel met een dienst gedaan door de pastoor. De 10e juli werd hij opgevolgd door R. D. Ignatius Van der Beke, door het kapittel bij meerderheid van stemmen verkozen na een plechtige mis en de gebruikelijke plechtigheden. In zijn kanunnikdij en prebende werd die laatste opgevolgd door D. Hieronymus Perez de Olmedo, geboren Italiër. Hij ontving de tonsuur op 20 juni 1687 en nam bezit van zijn waardigheid met het gebruikelijke ceremonieel.

Deken Nijssens stierf dus tijdens de toediening van de Laatste Sacramenten die bestaan uit de biecht en absolutie, het viaticum (laatste communie), het Heilig Oliesel (sedert 1614 op deze plaats van de volgorde), om te eindigen met de gebeden der stervenden.

De 'pastor chori' had de geestelijke zorg over de kanunniken en al wie aan het kapittel is verbonden zowel clerici als leken. In die gesloten en kleine groep beperkte zijn activiteit zich hoofdzakelijk tot de bediening van de Laatste Sacramenten en de verzorging van begrafenissen en uitvaarten. Zo was het in het Sint-Baafskapittel en zo zal het ook wel geweest zijn in het Sint-Veerlekapittel¹⁵².

365. – Op passiezondag deden de kinderen hun eerste communie. In onze parochie waren er 60. Dit gebeurde ook in de andere parochiekerken van onze stad wat om diverse en zwaarwichtige redenen beter is dan in de kathedraal.

366. – 1 mei 1686. Onze dismeester Joannes Crombien zorgde ervoor dat vanaf dan iedere dag gedurende de vijf zomermaanden, op zijn kosten om halfvijf 's ochtends een mis gecelebreerd zou worden voor het gemak van de arbeiders en voor wie zich vroeg op weg moest begeven. Dit gebeurde ook het jaar nadien. De intenties voor die missen waren de volgende : op zondag ter ere van de H. Drieuldigheid, op maandag voor de zielen van het vagevuur en vooral voor wijlen zijn echtgenote, op dinsdag voor de H. moeder Anna, op woensdag ter ere van de engelen, op donderdag ter ere van het Allerheiligste, op vrijdag ter ere van de Passie van ons Heer en op zaterdag ter ere van de H. Maagd. Iedere mis was er een van 9 asses met een vergoeding voor de koster. Hij was een groot weldoener van onze kerk op wiens kosten overdag twee en 's nachts één kaars voor het Allerheiligste branden. Dit heeft hij verschillende jaren volgehouden. Op 17 mei van dit jaar liet hij het marmeren tabernakel aan de binnenkant bekleden met zijde afgezoomd met een gouden boord. Een werk van grote waarde.

367. – Op 4 mei 1686 stierf onze parochiaan R. D. Erselius, priester. Hij legateerde aan onze kerk 60 florijn voor het tabernakel van het Allerheiligste.

Hij zorgde er ook voor dat in onze kerk ter lafenis van zijn ziel 100 missen werden gecelebreerd hoewel hij begraven werd bij de paters karmelieten; met de teraardebestelling de 5e en de plechtige uitvaart de 6e mei.

Hij werd 'ghesounncken sonder wtvaert' in de kerk van de geschoeide karmelieten (Vrouwenbroers) de dag na zijn overlijden.. Dit gebeurde met grote plechtigheid, 'gehaald' door de religieuzen, met het beste baarkleed, met 24 flambeeuwen van anderhalve pond, vier stalkaarsen van drie pond en zes kaarsen van een half pond op het altaar, en het koor behangen 'met vier breeden hooghe' (?) van elk drie florijn. Hij komt voor in hun begrafenisregister als Joannes Heersel. De uitvaart moet gebeurd zijn in de Sint-Niklaaskerk, hij hoorde immers tot die parochie, maar werd niet in het begrafenisregister ingeschreven.

Een stalkaars is een grote kaars van verschillende afmetingen die op een kandelaar geplaatst, vooral op het altaar gebruikt wordt bij verschillende kerkelijke plechtigheden zoals lijkdiensten¹⁵³.

368. – (^o 157). Op 24 mei 1686 ontsliep in de Heer in de bloei van zijn jaren en door de zijnen zeer betreurd R. adm. D. Philippus Bockstael pastoor van Sint-Jacobs. Zijn uitvaart werd de 26e gecelebreerd door de R. adm. D. aartspriester. R. D. pastoor van Sint-Martinus hield de lijkrede. Enkele pastoors maar niet allen werden samen met de celebranten op de maaltijd genodigd.

369. – Op 8 juli 1686 werd D. Laurens Sootaert, secretaris van de schepenen van gedele tot kerkmeester verkozen. Ampl. D. raadsheer Van den Meersche en Doorezele bleven in functie om voor gewichtige beslissingen opgeroepen te kunnen worden.

370. – Op 17 juli 1686 werd een aanvang gemaakt met het nazicht van alle inkomsten en uitgaven door de pastoor gedaan vanaf het jaar 1657 tot 15 juni 1687. Dit werk werd verder gezet op 18, 19 en 27 juli door de edele en aanzienlijke heren Ampl. D. F. A. Van der Meersch, koninklijk raadsheer, Laurens Sootaert secretaris van de schepenen van gedele, Lucas de Haese en Jacob Goetgheluck. Het werd hervat op 3, 5, 6, 7 en 9 augustus en op 4 september. Het werd afgesloten op 15 juni 1687 en door de hiervoor genoemde kerkmeesters ondertekend. Het aanhoren en beoordelen van deze rekeningen nam 35 uren in beslag.

371. – Op 15 juli 1686 werd een aanvang gemaakt met de volledige vernieuwing van het dak boven het zuidelijk gedeelte van het schip van de kerk. Het werk was af op de laatste dag van augustus en heeft heel wat aan de kerk gekost.

372. – Heden werd in onze kerk een statie gehouden voor een voorspoedige veldtocht van de christelijke legers tegen de Turk. De kanunnik met weekdienst celebreeerde de conventsmis en de pastoor de lauden. Op 14 juli van het volgende jaar werd hetzelfde gedaan.

*De conventsmis of kapittelmis maken met de getijden deel uit van de dagelijkse koordienst die tot de belangrijkste verplichtingen van een kapittelheer behoren*¹⁵⁴.

373. – Dit jaar spande de Mechelse beeldhouwer Joannes Van der Steen een geding aan tegen de pastoor en de kerkmeesters omwille van het marmeren tabernakel waarvan de constructie niet gebeurd is volgens het model door hem ontworpen en contractueel door beide partijen overeengekomen. En dus werden scheidsrechters in de arm genomen, twee voor iedere partij, en een vijfde aangeduid door de schepenen van de Keure. Ze kwamen op 14 augustus 1686 eensgezind tot het besluit dat het een goed werk was en zo velden de schepenen in september een vonnis tegen de pastoor en de kerkmeesters. In mei van het daaropvolgend jaar bevestigden zij die uitspraak, wat voor de kerk grote kosten meebracht.

*Gery Pick leverde het model op 7 september 1682 en Vander Steen leverde het tabernakel volgens contract van 9 november 1684. Het lijkt echter niet in overeenstemming te zijn met het model*¹⁵⁵. *Nottinghams versie van het geschil bevat te weinig informatie om tot een goed begrip ervan te leiden. Werden bepaalde delen van het tabernakel door andere vaklui gemaakt en zinde dit Vander Steen niet?.*

374. – 2 september 1686. Tot grote vreugde van de gehele christenheid oververden de christelijke legers Buda de koninklijke stad van Hongarije, stapelplaats van de Turken en machtig bolwerk van het Ottomaanse keizerrijk. Het gehele garnizoen werd daarbij over de kling gejaagd.

375. – (f° 158). Op 8 november 1686 ging onze parochiaan Ludovicus Collage bankroet. De schuldenlast bedroeg 600.000 florijn. Dit betekende de ondergang van veel families uit Gent en omstreken. Hij werd door de onderbaljuw dag en nacht in huisarrest gehouden tot de 15e samen met zijn twaalf bedienden. Op die dag werd hij om 9 uur geboeid naar de gevangenis gebracht. Al zijn waardevolle goederen werden verkocht. Zijn schoonzoon advocaat Schauheet (sic) stierf korte tijd nadien en zijn echtgenote, Collage's dochter, verloor haar zinnen van verdriet. Zijn oudste zoon, priester en kanunnik van het kapittel van Sint-Baafs stierf van verdriet en schaamte. Hij werd eervol in de kathedraal begraven; zelfs de bisschop was in de lijkstoet aanwezig. Op 27 mei van het-

zelfde jaar was een andere zoon, Judocus, een student van 18 jaar verdronken in de stroom achter Sint-Martinus in Ekkerghem en aldaar begraven. Zo werd in hem de gekende spreuk bewaarheid : In de hoogte worden zij geheven om in hun val dieper neer te komen.

Zijn oudste zoon Ludovicus, licentiaat in de beide rechten, was kanunnik van Sint-Baafs geworden op 30 juni 1679, maakte zijn testament op 10 december 1686 en stierf het jaar nadien op 9 maart, nauwelijks 29 jaar oud. Een jongere zoon Ferdinandus werd eveveens kanunnik van het Sint-Baafskapittel en was maar 33 jaar oud toen hij stierf op 4 mei 1699¹⁵⁶. Zij werden begraven in de Sint-Baafskathedraal onder dezelfde grafsteen waarop gebeiteld stond : ... sicut in vita sua dilexerunt se et in hac ecclesia simul residerunt ita et post mortem non sunt separati. (Zoals zij tijdens hun leven elkaar zeer genegen waren en samen in dezelfde kerk zetelden zo heeft ook de dood hen niet gescheiden).

376. – Op 2 november stierf vroom in de Heer Dla Maria Billet, g. d. en grote weldoenster van onze kerk. Zij schonk tijdens haar leven enkele honderden pond Vlaams en bij testament 300 florijn voor de decoratie van het hoogaltaar, het nodige om zes houten kandelabers te laten verzilveren, nieuwe kasten te laten maken en andere noodzakelijke ornamenten te bekostigen. Zij legateerde daarenboven een zilveren fiool met edelstenen belegd en een mooie som in goudstukken met een waarde van 400 florijn om een nieuwe monstrans te laten maken. Zij werd de 4e dezer met groot eerbetoon begraven in het graf van haar ouders met 60 flambeeuwen en vier grote kaarsen en een broodbedeling van zes zakken brood. Aan de stedelijke armenkamer legateerde zij haar zes kleine huizen gelegen in de Meere.

377. – Op 6 november 1686 visiteerde bisschop Albertus de Hornes onze parochiekerk. Deken Rans (*van het kapittel*) van de kathedraal en aartspriester Pottelberghe en zijn secretaris vergezelden hem. Hij visiteerde het tabernakel van het Allerheiligste, de doopvont en de sacristie met de ornamenten. Daarna ging hij naar de pastorie waar hij aan de kerkmeesters en de dismeesters de gebruikelijke vragen stelde. Zeer tevreden over zijn bevindingen nam hij afscheid, de hoop uitsprekend dat hij in de andere kerken alles in even goede orde zou vinden.

378. – Op 20 november 1686 werd Adrianus Poelman, primus van Leuven, in onze stad ingehaald, hoewel geboren te Landegem. Hij was een oudleerling van de paters augustijnen alhier. Dit gebeurde met grote luister : hijzelf, de Heer van Landegem, zijn ouders en familie reden in koetsen, de leerlingen van de augustijnen zaten te paard. Vandaar het anagram : FoELIX AdRIanVs PooLMan, sVae VnIVersItatIs gLorIa. (Wat 1686 geeft).

379. – (f° 159) Op 16 januari werden op de korenmarkt drie kerkdieven terechtgesteld die de parochiekerk van Sint-Maarten te Kortrijk op 16 december jl. beroofd hadden van een monstrans met een geconsacreerde hostie, een grote zilveren pyxis met meer dan 300 geconsacreerde hosties, vijf zilveren cibories en een zilveren reliëf. De aanstichter en leider van deze heiligschennende roof was grote Petrus in de volksmond Grand Peer genoemd. Zijn rechter hand, instrument van nog andere heiligschennende daden werd afgehakt en daarna werd hij levend verbrand. De tweede, ene Franciscus, eerder een handlanger van Grand Peer, werd verwurgd nadat eerst zijn rechter hand was afgehakt. Zijn lichaam werd daarna eveneens verbrand. De derde, Grote Joannes, genoemd Grand Jan (sic) die niet wou meedoen maar door Grand Peer was verleid geworden en ook omdat het zijn eerste schurkenstreek was werd alleen maar opgehangen. Hun lijken werden naar het galgenveld op Meulestede afgevoerd. Groot was de ijver van de magistraat in het opsporen van deze booswichten geweest. Dag en nacht waren zij, hun sergeanten en veel burgers in de weer geweest om hen aan te houden. De eerste booswicht had de grote zilveren pyxis met de geconsacreerde hosties in een poel naast de weg gegooid. Na zijn aanhouding werd aldaar alles gevonden en 's nachts naar het paleis van de bisschop overgebracht van waar het naar Kortrijk gebracht werd begeleid door de bisschop van Doornik en talrijke Kortrijkzanen. Met groot ceremonieel werd zij in Sint-Maarten in ontvangst genomen. Zo ontstond de grote devotie tot de hiervoor genoemde poel te Maaltebrugge waar de hosties gelegen hadden. Op die plaats werd ter ere van het Allerheiligste een kapel gebouwd die een grote volkstoeloop kende.

Op 22 februari 1687 werd de echtgenote van de eerste heiligschenaar, Grand Peer, terechtgesteld. Zij werd op de korenmarkt opgehangen. Haar lijk werd naar het galgenveld afgevoerd.

'Grand Peer' of Gros Pierre was Pieter Bogaert, 44 jaar oud, zoon van Lauwerijns; 'Grand Jan' was Jan Melijn, 33 jaar oud, geboortig van Edingen de enige niet-Gentenaar van geboorte en 'Franciscus' was François Husdain, 29 jaar oud. In de nacht van 17 op 18 december hadden zij in de Sint-Maartenskerk te Kortrijk ingebroken, het tabernakel opengebroken en er een vergulde zilveren monstrans gestolen benevens drie zilveren cibories, een vierkante zilveren doos (de pyxis van Nottingham) en een zilveren arm 'dienende tot kandelaar' die naast het tabernakel stond. Met hun buit in twee zakken verstopt waren zij diezelfde nacht nog op weg gegaan naar Gent. Hun wegen scheidten te Zulte, alleen Gros Pierre ging verder richting Gent. Te Maaltebrugge had hij één zak (met de pyxis erin) in een poel gegooid, waaruit hij op zijn aanwijzing twee dagen na Kerstdag opgevist werd. Op nieuwjaarsdag 1687 werden de Heilige Vaten door bisschop de Hornes tot aan de grens van zijn diocees gebracht waar hij ze overhandigde aan bisschop de Choiseuil van

Doornik die ze vergezeld van een grote menigte naar Kortrijk terugbracht. Als eerherstel voor die heiligschennis liet abt Maurus Verschuren van de Sint-Pietersabdij als Heer van Overmeersch waartoe Sint-Denijs behoorde op de plaats waar de pyxis teruggevonden werd een kapel bouwen die nog geen jaar na de feiten –op 12 oktober 1687- voltooid was¹⁵⁷.

'Grand Jan' was niet aan zijn proefstuk toe zoals Nottingham beweert, zodat dit geen verklaring kan zijn voor zijn 'milde' executie. Wellicht heeft hij de namen van zijn kompanen verklikt – hij werd het eerst gearresteerd - en daardoor van een zekere clementie kunnen genieten.

380. – Op 6 februari 1687 stierf D. Jacobus Coornaert, Koninklijk Ontvanger en eertijds onze kerkmeester. Zijn plechtige uitvaart werd bijgewoond door drie prelaten, de voorzitter van de Raad van Vlaanderen en een hele schare edellieden.

381. – Op paaszondag 30 maart 1687 werden voor de eerste keer op het hoogaltaar de zes grote kandelaars gebruikt die Da. Maria Billet voor 66 florijn had laten verzilveren. Dit jaar kocht zij ook nog een nieuw zilveren wierookvat met bijhorend sloopje evenals een nieuw kostbaar baarkleed, Pelle, genoemd.

382. – In de maand mei van dit jaar was er een betwisting over het uur waarop de H. Missen uit de fundatie van Dae Maria en Isabella de Beerleer moeten gecelebreerd worden. De celebrant R. D. Zegers beweerde dat volgens het testament van Dla Maria de missen 's winters om 8 uur en volgens Dla Isabella om 6 uur moeten gecelebreerd worden wat aanleiding gaf tot gekibbel met de erfgenamen. Voor het gemak van de kerkgangers besloten de pastoor en de kerkmeesters met goedkeuring van de erfgenamen dat deze missen in de toekomst 's zomers om 6 uur en 's winters om 7 uur zouden gecelebreerd worden en dit in de kapel van Sint-Niklaas met aan het einde van iedere mis de psalm 'De profundis'. De ontvanger van de kerk zou de vergoeding inhouden als het vastgestelde uur niet exact geëerbiedigd werd door D. Zigers of een andere celebrant.

383. – (f° 160) 14 juni 1687. Op kosten van de stad werd een aanvang gemaakt met de werken voor het plaveien van de weg die rond het kerkhof loopt zowel aan de kant van de korenmarkt als aan beide zijden van de kerk. Daarvoor werden eerst de putten gevuld en de grond geëffend. Terzelfdertijd werd met een witte (sic) steen een afscheiding (*muur ?*) gemaakt tussen het kerkhof en de profane grond.

384. – 23 juni 1687. Krachtens een ordonnantie van Ill. ac R. D. de bisschop van Gent en met de instemming van al de kapittelheren werd op de vooravond van het feest van Sint-Jan Baptist een aanvang gemaakt met de uitdeling van één stuiver aan al wie in één van de drie goddelijke diensten aanwezig was. Dit gebeurde met het accres en de middelen voortspruitend uit de huizen toebehoorend aan de kerkfabriek van Sint-Veerle. Deze som ten belope van 53 florijn per jaar zou genomen worden uit de portie van telkens twee huizen.

385. – In juli 1687 arriveerde de nieuwe kast bestemd voor de antependia van het hoogaltaar en kreeg haar plaats rechtover de kapel van Sint-Job. Ze werd bekostigd met het geld uit het legaat van Dla. Maria Billet, g. d. zaliger.

386. – Op 14 juli 1687 is D. Alexander Augustinus de Lambert heimelijk uit de stad weggevlucht nadat hij bekend gemaakt had dat zijn geweten bezwaard was met afschuwelijke zonden van heiligschennis doordat hij met een zekere Berta, die hij voor zijn zuster liet doorgaan, vele jaren gecohabiteerd en verschillende kinderen bij haar verwekt had. Het kapittel legde klacht neer tegen hem hoewel hij afwezig was en velde na twee jaar een definitief vonnis dat hem van zijn kanunnikdij vervallen verklaarde. De gouverneur-generaal van België schonk ze aan R. D. Hurly die toen pastoor van de Bijloke was. Hij nam er bezit van op 7 mei 1688 en kwam zijn stricte residentieplicht na op de vooravond van het feest van Sint-Jan Baptist. D. de Lambert kwam terug naar Gent op 19 oktober 1689 en werd krachtens een koninklijke volmacht prompt ingerekend en in de Sint-Pietersabdij opgesloten. Toen hij daar vrijgelaten werd op 23 oktober lieten de kapittelheren hem opsluiten in de gevangenis van het Geestelijk Hof. Na enkele maanden werd hij losgelaten maar uit de stad en haar district verbannen op straffe van levenslange opsluiting. Hij is naar Brussel vertrokken.

387. – Op 27 juli 1687 stierf R. D. Christopherus (sic) Commean, pastoor van Sint-Salvator. Zijn uitvaart celebreeerde R. adm. D. de aartspriester. R. D. Wijts, pastoor van Sint-Michiels hield de lijkrede.

388. – Op verzoek van de pastoor en de kerkmeesters gaf Ill. ac R. D. de bisschop bevel de inkomsten van de vacante kapelanieën van onze kerk ten belope van 72 florijn 's jaars in de toekomst aan te wenden om op iedere zondag en feestdag drie missen te celebreren voor het gemak van het volk. Die som zou aangevuld worden met het jaarlijkse inkomen van 600 florijn die de kapelanieën genieten om missen te celebreren ter lafenis van de zielen van de respectieve stichters.

389. – (° 161) Op 29 september 1687 stierf Da. Isabella Gheerarts, g. d. en weldoenster van onze kerk. Samen met haar zuster Dla. Anna eveneens g. d. fundeerde zij ten eeuwigen dage een plechtig octaaf met muziek en gezang ter ere van Sint-Niklaas, verder 6 missen per week; op maandag en dinsdag ter lafenis van de ziel van R. D. Joannes (*hun broer*) eertijds kanunnik van onze kerk, op woensdag en donderdag voor de zielelafenis van Da. Isabella en op vrijdag en zaterdag voor Da. Anna. Beide zusters zorgden ervoor dat op hun kosten een marmeren afsluiting gemaakt werd aan het tabernakel achter het hoogaltaar gelegen, wat in 1689 gebeurd is. Via een fundatie zorgden zij ook nog voor een jaarlijks inkomen van 18 florijn voor de decoratie van de kapel van Sint-Veerle in onze kerk en een jaarlijkse rente van drie florijn van een goed aan de penning 20 om de marmeren afsluiting schoon te houden. Da. Anna schonk daarenboven een goudstuk voor de nog aan te schaffen nieuwe monstrans en haar zuster een gouden kruis. Allebei werden zij aan de oude monstrans gehangen.

In margine : Deze donatie werd effectief op 19 oktober van dit jaar met de uitwisseling van de nodige bescheiden, de inbezitneming van de goederen en de goedkeuring op 3 november (*door de kerkmeesters* ?). Overeenkomstig daarmee werd dit jaar het octaaf plechtig gevierd. Het jaar nadien nochtans heeft de kerk de kosten daarvan gedragen, de pastoor betaalde de helft van de zak broden en de erfgenamen de andere helft. De muziek kost jaarlijks 32 florijn en 3 stuivers. De muziek kost jaarlijks 32 florijn en 3 stuivers en het klokkengelui (*partieel onleesbaar maar zeker meer dan 1 florijn, 17,5 stuivers*).

390. – Op 5 maart 1688 stierf R. D. Joannes Nijssens, deken van onze collegiale kerk. Hij werd begraven in de kapel van Sint-Veerle en het was R. D. pastoor die officieerde. De kanunniken verkozen in zijn plaats op 10 juli van dit jaar R. D. Ignatius Van der Beke.

391. – Op 29 januari 1688 werd R. D. pastoor gevaarlijk ziek en het was pas op 14 maart dat hij voor het eerst weer de mis kon celebreren.

Maar op 5 maart celebreerde hij de uitvaart van deken Nijssens ? (volgnr. 390).

392. – Op 20 maart 1688 gebeurde een afschuwelijke ramp in de ‘Aula Principis’ vulgo Princenhof. In het midden van de nacht brak brand uit in het huis van een zekere schoolmeesteres, g. d. die 23 kleine meisjes opkweekte. Het vuur verslond ze allen op één na die poogde zich te redden door uit het venster te springen maar kort nadien stierf zij evenals de schoolmeesteres. Ze werden de 23e begraven in drie kisten aan de ingang van het kerkportaal van Sint-Michiels. *Een belangrijker relaas van die brandramp geeft ene Jan Heydryc in een nota in een laat-zeventiende eeuws liederenboek: ... isser in het princenhof verbrandt*

een uys daer men een schoole van meyskens leerde spelle wercken ende sijnder in verbrandt tot neegentiene op den twijnticsten van de maende maerte ende daer is een kreupel meysken uydt venster gesprongen ende is blijven leeven sonder meer, die ick selve met mij heyghen anden hebbe yn drij kysten geleydt hebbe¹⁵⁸.

393. – Op het paasfeest van 18 april 1688 greep de plechtigheid plaats van de broederschap van het Allerheiligste Sacrament, onlangs in onze kerk heropgericht en begiftigd met pauselijke aflaten. Ze bestond uit een plechtige mis en een bidprocessie onder grote volkstoeeloop en devotie. Dit zal verder op die manier gebeuren op de vier voornaamste altaarplechtigheden en op iedere vierde zondag van de maand.

Die vier voornaamste kerkelijke plechtigheden (feesten) zijn : Kerstdag, Pasen, Pinksteren en Hemelvaart.

394. – Op 29 juli 1688 hebben de pastoor en de kerkmeesters met D. N. Van der Burcht een overeenkomst bereikt in het proces waarin zij jarenlang gewikkeld waren voor de schepenen van de keure over het huis en de gronden die zij in bezit genomen hadden krachtens het legaat waardoor Da. Catharina Cecilia Dhondt, zaliger, aan de kerk goederen geschonken had. Dit hield een gunstige beschikking in als genoegdoening voor de berokkende last.

395. – 8 november 1688. In de gewone maandelijkse vergadering van de pastoor en de kerkmeesters werd aan de familie van Gillis Vander Stricht een vrije sepulture toegestaan in de kapel van de lijdende Zaligmaker van Jamblou voor de som van 144 florijn.

396. – Op 21 december 1688 werd Jacobus II, koning van Engeland bijna gevangen genomen door de prins van Oranje zijn schoonzoon die zijn Rijk binnengevallen was en de dag nadien zijn plechtige inkomst deed in Londen met aan zijn rechterhand de prins van Denemarken en aan zijn linker hertog Schoonbergh. Jacobus II was het wiens vader, Karel I, door de Schotten aan het Engels Parlement uitgeleverd werd, in New-Castle in de gevangenis geworpen en tenslotte op 30 januari 1649 in het openbaar te Londen onthoofd.

Jacobus II was koning van Engeland geworden op 6 februari 1685 als opvolger van zijn broer Karel II. Willem III van Oranje was niet alleen zijn schoonzoon door zijn huwelijk met zijn dochter Maria maar ook nog zijn neef. Hij was immers de zoon van Henriette Maria Stuart, zuster van Jacobus II en Karel II.

397. – Op O. L. Vrouw Lichtmis van 2 februari 1689 evenals op Pasen wou D. Balduinus Coelman, kanunnik van onze kerk en van niet zo beste levenswan-

del, de pastoor beletten te prediken zich beroepend op het contract van translatie. Hij vorderde de apparitor en getuigen om ter plaatse vast te stellen als dit toch zou gebeuren. De pastoor liet zich niet intimideren en beklom toch de kansel op die dagen. Dit gebeurde meermaals dit jaar.

398. – (f° 162). Op 14 februari 1689 deed R. D. pastoor afstand van zijn kapelanij van de H. Moeder Anna ten gunste van D. Vincentius de Pottere, kapelaan van onze kerk in een gebaar van verzoening tegenover Da. Guillelmina de Bloijs, g. d., die zich gekrenkt voelde in haar devotie tot de H. Anna, die zij wou promoten en daarin gehinderd werd door de broederschap en de dienstmeid van de kapel. Aldus verzoend bewees zij onze kerk talrijke gunsten zoals de oprichting van een nieuw altaar¹⁵⁹ in de kapel van de Lijdende Zaligmaker van Jamblou, de schenking van 100 florijn voor een nieuwe monstrans en andere nog, iedere dag weer, ten voordele van de kapel van de H. Anna. De pastoor had het genot van deze kapelanij sedert 1666.

Het beeld van de 'Lijdende Zaligmaker Jezus Christus van Gembloux' is een kopie van het miraculeuze beeld van die naam dat in de abdijkerk van de benedictijnen van Gembloux stond. Het zou daar in het begin van de vasten van 1675 door toedoen van kanunnik Nicolaus de Smet gekomen zijn. In 1689 werd de broederschap opgericht en op 9 juli door de paus met volle en andere aflaten begiftigd. De statuten ervan werden op 9 januari 1690 door de bisschop goedgekeurd.

399. – De rekeningen zowel van de kerkfabriek als van de armendis over de jaren 1681 tot 1684 werden dit jaar opgemaakt. De eerste op 28 februari en de andere op 10 mei. De kerk blijkt daarbij schuldig aan ontvanger Jan Baptist Scheerlinck de aanzienlijke som van 1800 florijn salvo justo.

400. – Op 27 april ontsliep in de Heer N. D. de weduwe van de heer van Marikercke. Ze werd begraven bij de Theresianen. Zij legateerde 200 florijn aan de armen van onze parochie om door de pastoor uitgedeeld te worden en 5 zakken brood om bedeed te worden door de dismeesters. Zij werd begraven met 50 flambeeuwen en 4 stalkaarsen, met het gelui van de drie klokken tijdens de processie van de clerus van onze kerk. De helft van de resterende was kreeg de pastoor van Sint-Niklaas, de andere helft ging naar de hoofdkoster van Sint-Pieters.

De naam Theresianen geeft Nottingham vermoedelijk aan de discalsen of ongeschoeide karmelieten omdat Theresia van Avila de stuwende kracht geweest is achter de hervorming van de karmelieten waaruit de strenge observantie – de discalsen – ontstaan is.

401. – 31 juli 1689. Tijdens de bidprocessie van de H. Moeder Anna waren de RR. DD. van het kapittel afwezig onder het belachelijke voorwendsel dat zij de zilveren ampullen niet wilden gebruiken. Die waren toen nochtans al behoorlijk gerepareerd en zij gebruikt die overigens iedere dag. Hun taak werd vervuld door acht theologanten van het seminarie. Het voorval verwekte grote verontwaardiging bij het volk. De pastoor was van dit schandaal de voornaamste aanstichter... (*onleesbaar door royerling met andere inkt*).

402. – Op 29 augustus 1689 namen de pastoor en de kerkmeesters de nieuwe monstrans in ontvangst. Zij werd vervaardigd door de Gentse goudsmid N. Le Noyre en kostte 1439 florijn en 15, 1/2 stuivers zonder de lunula van 18 florijn en haar kristallen beglazing van 3 florijn. Een gedeelte van die som werd door leningen en schenkingen verkregen. De kerkmeesters raadsheer Van den Meersche, D. Laurentius Sootaert, secretaris D. Jacobus Goetgeluck, D. Lucas de Haze en de dismeesters D. Joannes Huijbens en N. Masson leenden ieder aan de kerk voor één jaar en zonder intrest 100 florijn, wat 600 florijn maakt. De pastoor van zijn kant leende 150 florijn en bewerkstelligde de vrijgevigheid van de volgende personen :

- D^a. Maria Billet, g. d. schonk aan goud- en zilverstukken, edelstenen en andere gouden en zilveren voorwerpen 300 florijn.
- D^a. Guilelmina du Bloijs, g. d. 100 florijn.
- Carolus Legillon, pensionaris van Brugge en onze parochiaan aan goudstukken 45 florijn
- D^a. Anna Manilius, g. d. eveneens 45 florijn aan goudstukken.
- D^a. N. Huijbens, begijn, 24 florijn.
- D. Lucas de Haze, kerkmeester, 36 florijn en hij betaalde daarenboven de lunula van 18 florijn.
- D^a. de echtgenote van koopman de Heijne 12 florijn en haar stervende zoon Franciscus evenveel.
- De echtgenote van officarius Bruijnsteen 9 florijn en twee zilveren bloemenvazen.
- D^a. weduwe Bruijlandt 25 florijn en 4 stuivers.
- D^a. weduwe Goethals 7 florijn.
- Petrus Lombaert een ring.
- Een naamloze schenker 9 florijn

Samengeteld maakt dit 623 florijn en 7 stuivers.

De pastoor en de kerkmeesters hadden met meester Le Noijer een contract gesloten op 20 november 1687 en een eerste betaling verricht op 15 december daaropvolgend.

Die monstrans is een stralenmonstrans van verguld zilver met een hoogte van 82,5 cm van de hand van Philips Lenoir¹⁶⁰.

403. – Dla. Anna Joanna Bosmans, g. d. in een proces gewikkeld tegen haar stiefmoeder voor de schepenen van gedele stelde gewillig ter beschikking van de pastoor en de kerkmeesters die aanvaardden en bedankten, hetgeen haar rechtens van de nalatenschap zou toekomen. Achteraf zag zij daar echter van af omdat haar broer, woedend door die donatie, uit radeloosheid onbesuisd tegen de geestelijkheid zou kunnen optreden. Zij beloofde hen niettemin de helft van wat haar zou toekomen, wat zij eveneens aanvaard hebben.

404. – Op 26 september 1689 was er geen kapittelmis in het koor. De pastoor wiens beurt het was om dit te doen had te rechter tijd verwittigd dat hij op dat uur verhinderd was en de deken op de hoogte gebracht van de reden daarvan. De pure kwaadwilligheid van enkele onbeschaamde kapittelheren - met de bedoeling schandaal te verwekken - maakte dat allen veinsden verhinderd te zijn. Zij stemden er ook niet mee in dat de onderpastoor in de plaats van de pastoor zou celebreren.

NOTEN

¹⁴⁵ W. Audenaert, PIBA, o. c., noot 57.

¹⁴⁶ E. A. Hellin, o. c., noot 53, 151 en 222.

¹⁴⁷ Dict. de droit canonique. Parijs 1942, Deel 2, s. v. Chapitre de chanoines, kol. 546.

¹⁴⁸ E. Lamberts & J. Roegiers. De universiteit te Leuven 1425-1985 (2e ed.) Leuven 1986

¹⁴⁹ Privilegia academiae Lovaniensis per summos pontifices et supremos Belgie Principes concessa... Leuven 1728, p. 92-103, aangehaald in J. Roegiers, o. c., noot 7, passim.

¹⁵⁰ RAG. Bisdóm, B/156, f° 128 en vlg.

¹⁵¹ Met dank aan de heer G. Gadeyne, Anzegem, voor de vertaling van dit afschrift.

¹⁵² A. De Winter. Govardus Van Eersel en het bisdom Gent voor en tijdens zijn episcopaat (1772-1778), 1985, 55. Onuitgegeven doctoraal proefschrift.

¹⁵³ Verwijs en Verdam. Middelnederlandsch Woordenboek. 's Gravenhage. 1912.

¹⁵⁴ Dictionnaire de droit canonique, o. c. noot 147, s. v. Chapitre de chanoines, col. 556.

¹⁵⁵ E. Dhaenens o. c., noot 23, 74.

¹⁵⁶ E. A. Hellin, o. c., noot 53, 234 en 386.

¹⁵⁷ E. Delbaere. Sint-Denijs-Westrem in beeld. Dl 6, Maaltebrugge, s. d. (1983).

¹⁵⁸ RUG. Centrale bibliotheek. H. S. 1726, f) 208vo, aangehaald door W. L.

Braeckman. Lied op de brand in een Gentse speldenwerkersschool in 1688 in *Volkskunde in Vlaanderen*. Huldeboek Renaat Van der Linden. s. l., s. d. (1984).

¹⁵⁹ Beschrijving van dit altaar in Dhanens, o. c., noot 23, 69.

¹⁶⁰ Dhanens, o. c., noot 23, 135.

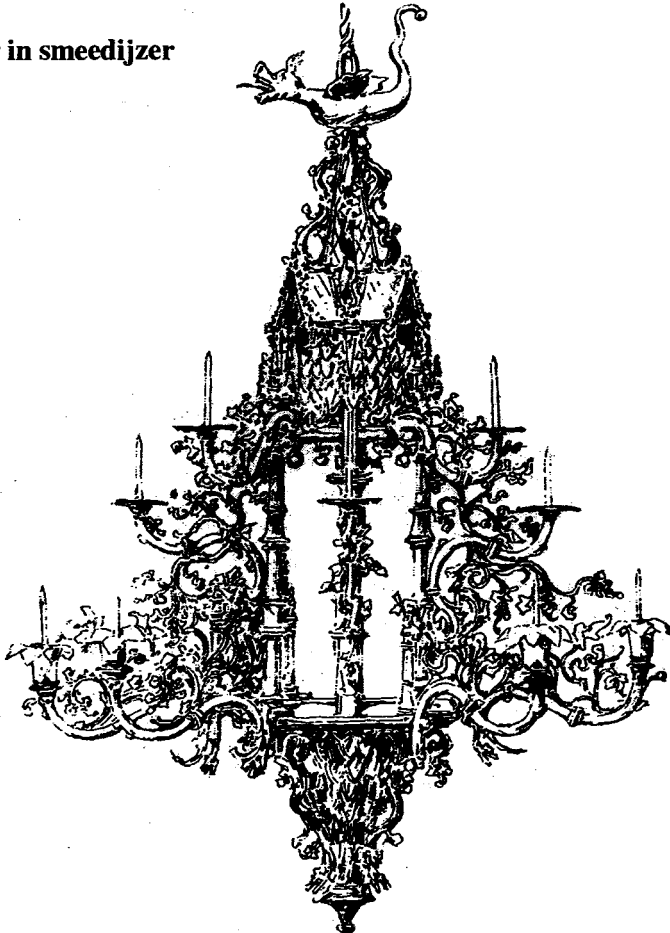
E. OSSIEUR

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 84

Op 15 januari 1898 stelde Ernest Lacquet in de rubriek "Kunstsmeedwerk-Sint-Baafskathedraal - XVIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Luchter in smeedijzer

De XIIe kapel van de Sint-Baafskathedraal, gezegd van den Bisschop, was eertijds voorbehouden aan de nering van de Bakkers die er hun godsdienstige ceremoniën celebreeerden.

Men bemerkt er een smeedijzeren luchter van de XVIe eeuw die vroeger in een zaal van de grote sacristie hing.

Wij geven hier de tekening van dit merkwaardig oeuvre dat verdient dat de aandacht erop gevestigd wordt.

De luchter is 1,36 m. hoog en heeft een diameter van 0,80 m.

De armen zijn geplaatst op drie trappen: de onderste trap bestaat uit zes armen, de twee anderen elk uit drie armen. Een blad dat dient als steun van een lamp is geplaatst tussen de armen van de onderste trap.

Bovenaan, onmiddellijk onder de bevestigingsring ziet men een gevleugelde draak.

De bekkentjes van de zes armen van de onderste trap hebben de vorm van een lelie.

Deze luchter is waarschijnlijk het werk van een Gentse kunstenaar. Door zijn vorm herinnert de draak die hem bekroont aan deze die op de spits van het Belfort staat.

Cf. Kervyn de Volkaersbeke, *Les Eglises de Gand*, t.I, pp. 151-152. - J. Weale, *Album des objets d'art religieux du moyen-âge et de la Renaissance exposés à Malines en 1864*, mobilier, pl. 15.

DE CALVINISTISCHE UNIVERSITEIT

De feestelijkheden ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Rijksuniversiteit te Gent, verleden maand ingezet met merkwaardige tentoonstellingen in de gewezen Sint-Pietersabdij en in het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen, zullen in de komende dagen een waardige apotheose kennen, en in menige redevoering, vertoog of tafelspeech zal dan worden herinnerd aan de stichting, de moeilijke jaren en aan de uiteindelijke bloei en expansie van onze Gentse Alma Mater.

De verschillende etappen van deze voortdurende materiële en wetenschappelijke groei worden ten andere op zeer aanschouwelijke en volledige manier geïllustreerd door de honderden documenten allerhande die in de drie tentoonstellingen konden worden samengebracht.

Het ligt dan ook niet in onze bedoeling, in het kader van deze rubriek, een voor een de verschillende data en gebeurtenissen van dit 150-jarig bestaan te ontleiden.

Ofschoon in het verleden uitstekende studies aan onze Universiteit werden gewijd, moet haar volledige geschiedenis nog geschreven worden doch het is een werk van lange adem en men kan misschien wel betreuren dat een dergelijk initiatief, met het oog op de huidige viering geen enkel historicus schijnt geïnspireerd of geboeid te hebben.

In het raam van onze kroniek zullen wij het houden bij de stichting zelve, het Paleis van de Universiteit of Aula, en vandaag, bij een zgn. voorloper van onze Hogeschool, de Calvinistische Universiteit van Gent die een zeer kortstondig bestaan kende in de tweede helft van de zo bewogen XVIIe eeuw.

Men heeft ze dikwijls genoemd: “de eerste Universiteit van Gent”. Het Gentse stadsbestuur heeft ze o.m. onder die benaming, in 1814, toen er ernstig sprake was van de stichting van twee of drie universiteiten in de Zuidelijke Nederlanden, als psychologisch argument ingeroepen, zulks reeds enkele weken na de opening van het Congres van Wenen dat over het lot van onze Gewesten zou beslissen. Op dat ogenblik was het een zekerheid geworden dat wij met de Noordelijke Nederlanden zouden worden verenigd onder de scepter van Willem. Het Gentse stadsbestuur heeft het ijzer willen smeden terwijl het nog gloeiend was, en heeft handig, niet zonder enig machiavellisme in de vorm, bij de protestantse prins, het precedent of antecedent van een protestantse universiteit te Gent ingeroepen.

Van historisch standpunt is de tekst van de motie van 7 november 1814 te belangrijk opdat wij haar niet in extenso, althans het gedeelte dat op dit gebied betrekking heeft, zouden overnemen, met de geschiedkundige fouten die hij bevat.

“Considérant qu’ après la Pacification de Gand en 1576, ce sous l’ auguste maison d’ Orange, une université a été établie et ouverte à Gand: qu’ elle n’ a été détruite que par les suites d’ une guerre impie, et qu’ ainsi la ville de Gand ne réclame qu’ une chose qui a été voulue par les ancêtres du prince magnanime appelé par les Hautes Puissances Alliées pour le bonheur de nos provinces.

Considérant que le même décret qui en 1576 a fondé une université à Gand, peut être considéré comme n’ ayant été que suspendu et la présente demande de la ville de Gand a bien moins pour objet l’ établissement que le rétablissement de ce qui a été consenti par l’ illustre maison d’ Orange-Nassau”.

Een eerste vaststelling dringt zich op: er zetelden in de toenmalige raad van de stad Gent zeker veel meer knappe en listige advocaten dan ernstige historici.

Het pleidooi voor de Gentse stede wordt immers zeer handig voorgedragen: Gent eist van Willem wenst en wil dat hij, na een onderbreking van 250 jaar, de Universiteit door zijn roemrijke voorvader, Willem de Zwijger “gewild”, zou herstellen, m.a.w. de stad vraagt enkel de voortzetting van een in 1576 gestichte universiteit, waarvan de werking, de actie geschorst werden door de vijanden van het Huis van Oranje!

Si non e vero! Hoe spitsvondig het argument ook mocht blijken, het kon toch moeilijk aan een grondig onderzoek weerstaan. In de eerste plaats is er de vergissing van datum: de Universiteit werd niet in 1576 maar pas in juli 1578 gesticht.

Onvrijwillige toevallige vergissing? Wij geloven het niet, want met die datumverschuiving liet men veronderstellen dat de stichting rechtstreeks verband hield met de vermaarde Pacificatie van Gent werk van Willem de Zwijger en ook werk van verzoening en van verdraagzaamheid.

Welnu in juli 1578 was er, althans te Gent, geen spoor meer overgebleven van de geest en van het klimaat van de Pacificatie: Hembyze, de Calvinistische dictator, sloeg alle wijze raadgevingen van Willem van Oranje die aanstuurde op verdraagzaamheid, in de wind. De zgn. Universiteit werd door Hembyze, niet door Willem van Oranje gewild. Met zijn motie van 7 november 1814 gaf het Gents stadsbestuur de historische waarheid een lelijke deuk en dat heeft Willem I in de volgende maanden zeker moeten inzien, hetgeen hem gelukkig voor ons, niet belette Gent tot zetel van de nieuwe universiteiten uit te kiezen.

Over de eerste, de Calvinistische Universiteit van Gent is zo heel veel niet geweten, doch uit de stadsrekeningen, de Keure-resoluties, de "Gendsche Geschiedenissen ofte Kronijke van de beroerten en ketterije binnen Gend" van Bernardus de Jonghe, en uit het Dagregister van Filips van Campene, is er toch voldoende te halen om de geschiedenis van deze eigenaardige instelling in grote trekken te kunnen schetsen.

De Gentse overheden hadden aanvankelijk met evenveel enthousiasme als de andere steden van Noord en Zuid, de Pacificatie onthaald en toegepast, doch het werd na enkele maanden duidelijk dat zij, onder de invloed en de druk van Hembyze en van Ryhove, hun houding gingen verscherpen en naar een gevaarlijke onverdraagzaamheid overhellen. Bijna onmiddellijk na het triomfantelijk bezoek van Willem de Zwijger aan de stad in december 1577, keren Hembyze en Ryhove, de Pacificatie de rug toe, verzetten zich tegen de geplande Religievrede, erkennen het Calvinisme als enige godsdienst, vervolgen de Katholieken, priesters en kloosterlingen en laten van mei tot augustus 1578, de tweede golf van de Beeldenstorm ongestraft verschrikkelijke verwoestingen aanrichten die, hetgeen nog overbleef aan kunstschaten in kerken en kloosters na de eerste golf van 1566, in een puin hoop herschapen.

De brief die Willem van Oranje op 28 september tot de Gentse leiders richtte, is een striemende aanklacht tegen hun verderfelijke politiek van haat en onverdraagzaamheid, een ultimatum, een beschuldiging: door hun houding hebben Hembyze en Ryhove, aldus Willem de Zwijger, de partij van de Malcontenten versterkt, hebben zij de geest van de verzoening van de Pacificatie vernietigd, maken zij elke vredelievende oplossing onmogelijk voor de toekomst.

Het is in deze troebele periode dat de zgn. Universiteit op 1 juli 1578 wordt gesticht, wanneer de stadsmagistraat het door bisschop Jansenius gesticht Seminarie afschaft en vervangt door een Calvinistisch Seminarie: "Dan is ook, noteert van Campene in zijn Dagregister, Mr. Jan Kempenaere, met andere van de 18 mannen (het college dat toen het roer in handen had te Gent) gezonden naar de bisschoppelijk seminarie of kweekschool der geestelijken, om uit den naam van het magistraet, de zorg van deze school aen de gereformeerde meesters te bevelen, die de jongheid in de leeringe van Calvin zouden onderwijzen, en het magistraet hield de bestiering van het inkomen aen zich, zoo als zy gedaen hadden met de goederen van de vier biddende orders".

Het is dus in het bisschoppelijk seminarie, op 5 december 1565 door Cornelius Jansenius, eerste bisschop van Gent, op de hoek van de Nederscheldestraat gesticht (later zou daar het Kuldershuis worden ingericht), dat wij, op 1 juli 1578, het eerste optreden of de eerste daad van deze Calvinistische School aantreffen.

Wat er in de volgende weken aldaar gebeurde weten wij niet, doch het staat vast dat het pas in oktober was dat de instelling vaste vorm kreeg en met een tamelijk volledig programma van wal kon steken.

Van Campene noteert (en Bernardus de Jonghe die hem blijkbaar letterlijk voor deze gelegenheid heeft afgeschreven, tekent 't feit insgelijks aan): "den 6 heeft zeker Hinnedonck, professor van degeusche godsgeleerdheid in den kleinen refter der Carmelieten, ten 8 uren 's morgens eene lofredede uitgesproken over de theologie, nu en dan iets bybrengende tegen het pausdom, zeggende dat de roomsche kerk, of hare theologanten sophisten, of neusewizj muggezifters waren: deze leeraar zeide alle dagen uitgenomen 's donderdags, toen een ander minister den catechismus uitleggen zou, te zullen voortgaen met den brief van de Apostel Paulus tot die van Ephesen uit te leggen; een ander zoude de grieksche grammatica voorlezen, in het zelfde klooster, nu tot een publieke school gemaect door het magistraet, dat ook de jongheid uit het seminarie dede verhuizen naer den Groene Briel, hen door geusche meesters doende onderwijzen".

Daags nadien "voer voorgemelde professor voort, met het uitleggen van den voornoemden brief Pauli, zeggende zynen redenen stillekens voort, op dat de toehoorders dezelve zouden kunnen naschrijven, en ten einde van ieder lesse bedankte hij God".

Begin oktober 1578 was de School dus degelijk ingericht, verplaatst naar het door de overheden in beslag genomen klooster van de Geschoeide Carmelieten, met als voornaamste leraar Jacobus Kimedonck (van Campene en de De Jonghe schrijven verkeerdelijk "Hinnedonck"), een Bruggeling die later op de vlucht zou slaan en professor worden te Heidelberg, waar hij in 1594 overleed.

Uit de hierboven aangehaalde tekst kunnen wij met zekerheid uitmaken dat de school hoofdzakelijk een theologisch centrum was, een instelling die door de Calvinistische leiders Hembyze en Ryhove gewild en bedoeld was als een machtig wapen in hun politiek. Maar meteen hebben zij ook de school een groot intellectueel karakter willen verlenen: naast de godgeleerdheid naar de leer van Calvin, werd ook de Griekse spraakkunst onderwezen en dra zouden ook het Latijn en het Hebreeuws op het programma voorkomen, terwijl een voor de tijd, tamelijk uitgebreid professorenkorps, door de stad betaald, zou worden aangesteld.

Op 6 oktober 1578 had Kimedonck, bij zijn openings- of inaugurale les in de kleine refter van het Karmelietenklooster, verklaard dat hij elke dag, uitgenomen op donderdag, college zou houden, en wij weten dat hij in elk geval, daags nadien op post was, doch of hij het gedurende weken en maanden met dezelfde regelmaat uithield, is ons onbekend.

Wij hangen bijna uitsluitend af van hetgeen van Campene ons in zijn Vlaemsche Kronijk of Dagregister heeft willen mededelen en deze gegevens zijn tamelijk schaars, daar de auteur heel wat andere punten en vraagstukken te behandelen en te beschrijven had. Wij kunnen nochtans uit een andere passus die slaat op de gebeurtenissen in 1580, uitmaken dat Kimedonck van oktober 1578 tot juli 1580, toen het Karmelietenklooster werd verkocht en gedeeltelijk afgebroken, zijn onderwijs voortzette, zonder echter met zekerheid te weten hoe dikwijls hij les gaf, hoeveel studenten ingeschreven waren, en hoe de overige leergangen werden gedoceerd: "deze lessen, schrijft van Campene, had hij al reeds begonnen van in oktober 1578 in het klooster van de Carmelieten, alwaer hij de brieven van Paulus ad Ephesios, Colossenses, Galatas en de brieven van Petrus had uitgelegd".

Wanneer men enkel deze tekst leest, krijgt men de indruk dat Gent in die maanden een rustige stad is, dat iedereen er naarstig naar zijn werk trekt en dat er voor de jeugd geen ander probleem bestaat dan het volgen van geleerde lessen en het voorbereiden van examens. Welnu Gent leefde toen in voortdurende angst en geweld: van mei tot juli hadden de Beeldenstormers zich met een nog grotere vernielingszucht geworpen op de beelden, schilderijen, altaren, kelken, kruisbeelden en andere voorwerpen van de eredienst die in 1566, bij de eerste golf van de Beeldenstorm, op mirakuleuse wijze aan vernieling waren ontkomen: thans was het een systematische, goed geplande actie tegen de kerken en kloosters, geen brutaal, onverwachts opwellen van menselijke driften.

Op hetzelfde ogenblik laten de Calvinistische overheden het beroemde veelluik van het Lam Gods, trots van de Gentenaren, naar het stadhuis overbrengen om het koningin Elisabeth van Engeland ten geschenke aan te bieden; zij had zopas een van haar vertrouwensmannen, de paltsgraaf Jan Casimir naar onze gewesten gezonden om er, samen met Dathenus en Moded, twee hoofdtroeven van de

nieuwe leer, het Katholicisme te helpen uitroeien.

Het is ook in die maanden dat de strijd om de hegemonie in het Gentse zich tussen de twee Calvinistische leiders Ryhove en Hembyze, ontketent. Ryhove die partij had gekozen voor de meer gematigde stellingen van Willem van Oranje, trachtte, op diens aanraden, Hembyze uit te sluiten en zelfs gevangen te nemen doch hij slaagde er niet in, zodat Willem de Zwijger in december persoonlijk naar Gent kwam en er de Religievrede van de pui van het stadhuis liet afkondigen.

Daar Hembyze echter, onmiddellijk na het vertrek van de prins heviger dan ooit van onverdraagzaamheid en heerszucht blijk gaf, deed Willem op 18 april 1579 een nieuwe intrede te Gent en verjoeg Hembyze die Casimir en Dathenus in ballingschap ging vervoegen.

Ryhove is thans heer en meester: Willem heeft echter op een slecht paard gewed. Nu Hembyze is uitgeschakeld, meent Ryhove zich als dictator te mogen gedragen: hij laat andermaal de kerken en kloosters plunderen en steunt, op aanraden van Willem van Oranje, de kandidatuur van de hertog van Anjou, broeder van de Franse koning Hendrik III, als soeverein in onze gewesten: aldus de definitieve breuk tussen ons land en Spanje veroorzakend.

Willem de Zwijger had hierbij een politieke flater begaan: hij had gehoopt dat Anjou een stroman zou zijn, doch hij moest alras vaststellen dat de hertog, de nieuwe zgd soeverein in onze gewesten de eeuwenoude en bij ons volk zo onpopulaire politiek van de Franse koningen wilde doorvoeren.

De steun van Ryhove aan de onpopulaire Anjou, luidde de ondergang in van de Gentse dictator die in 1583 de plaat moest poetsen voor zijn rivaal Hembyze, door de opgehitste massa uit ballingschap teruggeroepen.

De zg Calvinistische Universiteit van Gent heeft dan ook in een zeer troebel politiek, sociaal en religieus klimaat, haar deuren geopend, open gehouden en moeten sluiten.

Dat zij als kweekschool van 't Calvinisme, een beslissende factor in de politiek van de toenmalige Gentse leiders is geweest, kunnen wij vermoeden en veronderstellen, doch bij gebrek aan vast gegevens, niet formeel bewijzen. Wij kennen bv. de rol niet die door de afgestudeerden van de school, in die bewogen jaren, werd gespeeld: bleven zij op het achterplan, werden zij in of achter de schermen, de geheime raadgevers van de overheden, zijn zij de geestelijke leiders van de opstandige stad geweest?

Zovele vraagtekens, doch de aanmoediging, de financiële steun, haar door de overheden toegezegd, waren zeer belangrijk en zulks geschiedt doorgaans enkel wanneer het stadsbestuur enig nut of profijt kan halen uit de verleende toelagen. Vroeger investeerden de steden in zaken die gans de bevolking ten goede kwamen, thans investeren de stedelijke overheden liefst in zaken die hen, bij

de verkiezingen, stemmen kunnen bijbrengen!

Wij stellen vast dat op de begroting van 1579, om het in moderne termen uit te drukken, een post van ruim 625 pond voorkomt -het geen toen een niet onwaardig bedrag vertegenwoordigde- voor de wedden van de "ministers", professoren in theologie ende hebreussche sprake, schoolmeesters ende costers" van de school.

In 1580 verhuisde de zg. Universiteit naar het gewezen klooster van de Predikheren in Onderbergen, samen met de Latijnse school die wij als een soort voorbereidende school tot deze universiteit moeten aanzien.

Dat alles wijst op een zekere expansie en bloei, merkwaardig verschijnsel wanneer men rekening houdt met de uiterst ongunstige materiële en politieke omstandigheden van het ogenblik.

Op 26 juni komen hoogbaljuw, schepenen en een talrijk publiek luisteren naar de eerste les van Adriaan Daman: gebaar van sympathie, gebaar van waardering. Daman is inderdaad de eerste de beste niet en wij moeten hier de nadruk leggen op de uitzonderlijke wetenschappelijke waarde van degenen die in die jaren aan de School doceerden.

Daman is, net als Kimedonck, 'n groot figuur uit de XVIe eeuw. Hij onderwees o.m. in Schotland en de geschiedschrijver Dionysius Harduinus heeft terecht van hem mogen getuigen dat hij een van onze knapste hellenisten is geweest en dat zijn geschriften in het Grieks met het werk van de allerbeste auteurs uit de klassieke Oudheid, de vergelijking mogen doorstaan.

De Latijnse School die Daman bestuurde en die in het klooster van de Predikheren startte enkele weken voordat de Universiteit of theologische school zich in dezelfde lokalen kwam vestigen, mag echter, ons inziens, niet als een afdeling van deze hogere school worden beschouwd, zoals Prof. Paul Frédéricq het in 1878 in zijn "Note sur l'Université calviniste de Gand" doet veronderstellen.

Deze Latijnse school moet eerder als een voorbereidende school worden beschouwd; de leerlingen waren jonger en zeker nog geenszins bekwaam de ingewikkelde theologische uiteenzettingen van Kimedonck te volgen. Van Campene maakt immers gewag van "leerlingen en kinderen" en men ziet niet goed in hoe deze jonge knapen iets van het onderricht van Kimedonck hadden kunnen snappen.

Deze Latijnse school was niettemin een zeer degelijke school, en Christiaan De Rijcke die regent van de instelling werd benoemd, was ontegensprekelijk een knap element.

Als schoolmeester was hij van meetaf een verwoed Calvinist geweest en in 1566 had hij het lelijk aan de stok gehad met de overheden omdat hij "als schoolmeester jehens over thof van den gulden van St.-Jooris, met zijn schoolkinderen gheweest zoude hebben buiten ter predicatie" dwz. naar een calvinistische preek buiten Gent.

Hij vluchtte toen naar Engeland, keerde naar zijn geboortestad terug en werd in 1580 benoemd tot “voorlezer der wetenschappen”.

In dezelfde school onderwees Lucas Claysson die op 29 juni in zijn les, de lof sprak van de overheid “welke in ‘t midden van al deze inlandsche beroerten, toen de vijand voor de poorten was, deze leerplaats voor de jongheid had opgericht, in dewelke de rijkste kinderen, op den kost van hunne ouders, maer die middelen niet hadden, door de mildheid des magistraets geleerd zouden worden”.

In deze tekst van van Campene zien wij een van de eerste voorbeelden van onze hedendaagse “studiebeurzen” en wij menen dat het wel interessant is even de nadruk te leggen op het bestaan van een dergelijk verschijnsel, eeuwen geleden. Studiebeurzen zijn geen uitvinding van onze moderne tijden, wij zullen bij gelegenheid, wanneer onze opzoekingen ons voldoende gegevens zullen hebben verstrekt, er U wat meer over vertellen.

Wat er ook van zij, in 1580, mochten twaalf kinderen van een beurs aan de Latijnse school genieten, die elk zestien pond per jaar ontvingen voor onderhoud en studie.

Het is deze Latijnse school welke Jacques Kimedonck in juli 1580 in het Predikherenklooster met zijn hogere theologische school kwam vervoegen, het klooster dat, bijna vier eeuwen later door de Gentse Universiteit zou worden aangekocht en waar, na jaren geduld, besprekingen en tegenkantingen, uiteindelijk de werken zullen beginnen om er een nieuwe universitaire bestemming aan te geven.

Het was ook in het klooster van de Predikheren dat de Vlaamse geestelijkheid zich voor de paus van Rome en tegen de paus van Avignon heeft uitgesproken en dat de Predikheren in de Middeleeuwen een van de rijkste bibliotheken van het land hadden bijeengebracht, een schat die spijtig genoeg, door de Beeldenstormers geheel werd vernietigd.

De Calvinisten hadden, ten tijde van Hembyze en Ryhove, wel degelijk het inzicht van het prachtige klooster aan de Leie, het groot religieus centrum van de nieuwe godsdienst te maken, want het is aldaar dat sedert 1580 elke maand een “consistorie” werd gehouden.

De zg. Calvinistische Universiteit van Gent is dus niet, zoals men soms beweerd heeft, in 1578 van wal gegaan in het klooster van de Predikheren, maar is slechts in 1580 naar het Pand in Onderbergen verhuisd, wanneer ‘t afgeschafte klooster van de Karmelieten werd verkocht.

Zoals het bij dergelijke plechtigheden past, had Lucas Claysson, bij zijn eerste les, de stadsoverheden die de school mild bedeedden, het wierookvat even mild toegezwaid, en hij had volgens de “Vlaemsche Kronijk” voor het eerst gezinspeeld op de benarde toestand van Gent, dat elke dag wat meer afgezonderd bleek te zijn. Hij had immers gesproken van “al deze inlandsche beroerten, toen de

vijand nu voor de poorten was”.

En inderdaad de toestand van de koppig in haar Calvinistische leerstelsels verschanste stad, was uiterst bedenkelijk geworden.

Vele mensen hadden aanvankelijk gehoopt dat na de onverdraagzaamheid en de gruwelen van de inquisitie, de hervormde godsdienst een tijdperk van vrijheid en van verdraagzaamheid zou inluiden. De Beeldenstorm eerst, later de vervolgingen en de misbruiken, de politieke fouten van de overheden, zouden veler ogen openen: te Gent nam Ryhove steeds meer zijn toevlucht tot willekeurige en onpopulaire maatregelen: de katholieke godsdienst werd officieel verboden, de priesters werden vervolgd, de ruitery nam bezit van de kerken, boeren vluchtten, soldaten plunderden, de straten waren in een mesthoop herschapen.

Op het ogenblik dat de Calvinistische school een nieuwe aanloop in het Predikerenklooster wil nemen, verschijnen de Malcontenten, aangevoerd door de la Motte en Montigny, voor de stadswallen. Enkel een aanhoudende regen brengt tijdelijk redding, en niemand gelooft nog in de beloften die de prins van Condé, naar het kamp van Elisabeth overgelopen de Gentse bevolking komt brengen: “de prins van Condé met den borgemeester en anderen, togen naer de vesten, van de welke men sterk met het kanon schoot op de vijanden, die ook niet nalieten te beantwoorden, zoo dat het vrouwenvolk begon te kermen en jammeren”.

Bijna elke nacht werd alarm geblazen en niemand durfde zich nog buiten de stadspoorten wagen. In de rand- en buitengemeenten was het nog erger: mensen werden uitgemoord, vee en oogst geplunderd of geroofd, de dorpen in brand gestoken.

Van dat ogenblik af is het lot van de Gentse stede bezegeld: het kan nog een paar weken of maanden duren, maar zij staat moederziel alleen en de tegenstander wordt met de dag sterker en stouter.

Terwijl iedereen in angst en paniek leeft, geven de professoren van de Calvinistische school hun onderwijs alsof er niets gebeurt en zij spreken over Cicero, over Latijnse en Griekse schrijvers met het optimisme van mensen die zich niet eens van de ernst van de toestand schijnen rekenschap te geven: op 9 juli “begon Mr. Adriaan Damman zyne lesse met het uitlegen van de oratie van Cicero voor Marcellus, vermanende de scholieren dat zy, om dezelve te beter te verstaen, zouden lezen het leven van Cicero, beschreven by Plutarchus”.

Of zijn leerlingen zijn raad volgden, weten wij niet, hetgeen wij integendeel weten is dat de bevolking, door een panische schrik gegrepen, bij het minste alarm, de kluts kwijt geraakte: “den 16, omtrent middernacht, ontstond wederom een alarm, daer men meenden dat de vijanden de Petercellepoort beklimmen wilden; dus liep de heele stad overhoop, en dat zonder oorzake, alzoo men naderhand bevond”.

In dat troebel klimaat kwam de prins van Oranje, in augustus 1580 tot de jaarlijkse aanstelling van het magistraat overgaan. De stemming was bedrukt; de prins zat in een koets, voortgetrokken door vier zwarte paarden; met “eenen langen zwarten mantel” ging hij naar de Calvinistische preek en “met flambauwen” werd ‘s avonds op het stadhuis het magistraat aangesteld.

De tijden zijn veranderd, Willem kan zijn wil niet meer opdringen, kan of durft niet meer aansturen op verdraagzaamheid, voordien zijn sterkste wapen om de gematigden naar zijn kamp te lokken.

Hij benoemt Ryhove hoogbaljuw, duldt dat men de vermaarde “Religionsfried”, zijn eigen werk, zou schenden en krenken, aldus gelijk gevend aan de extremisten, duldt ook dat men de kerkelijke goederen zou verkopen en aanslaan, omdat men geld nodig heeft om de soldaten uit te betalen.

Het is een nederlaag voor de prins, het einde van zijn politiek van verzoening, een dolksteek aan de Pacificatie.

Terwijl Farnese overal in het land nieuwe successen boekt, dorpen en velden worden geplunderd, de bevolking honger lijdt en de pest in 1581 te Gent uitbreekt, blijven de overheden alhier handelen alsof zij een duizendjarige toekomst aan het voorbereiden zijn. Latijnse school en Universiteit blijven in die bange dagen de troetelkinderen van Ryhove en z’n medewerkers.

Er zijn geen eetwaren meer voorhanden, er is geen geld om soldij uit te keren, maar men verzekert professoren en leraren belangrijke wedden. Damman ontvangt 400 gulden per jaar, Claysson en Volckaert 300, De Rijcke 250, Otto 200, met terugwerkende kracht op Kerstdag 1580, terwijl op aandringen van die heren, de overheden 24 nieuwe studiebeurzen stichten en een stelsel van pensioenen voor de weduwen van het onderwijzend personeel uitwerken.

Neemt het geld bij kerken en kloosters, suggereren zij Ryhove. Het is nog de gemakkelijkste oplossing: op 12 augustus 1581 beslissen de schepenen de wedden te zullen uitbetalen met de inkomsten van Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdij, van een paar kerken en kloosters.

Veel weten wij niet over hetgeen in de Calvinistische school in 1581 werd gedoceerd of omging. Er is voor de kroniekschrijvers te veel te vertellen over andere belangrijke zaken, over de voortdurende aanvallen tegen de stad, de plunder- en rooftochten, de inname van Doornik door de Malcontenten.

Van de activiteiten van de “geusche scholen” in 1581 is ons enkel bekend dat de leerlingen op 2 augustus door de ministers van de hervormde godsdienst werden “geëxamineerd”.

1582 zou voor Gent, nog veel meer dan de vorige jaren, een ongeluksjaar worden. Willem van Oranje heeft de kandidatuur van Anjou opgedrongen hetgeen in Vlaanderen, Antwerpen en Brabant, ondanks de plechtige inhuldigingen en de zgn. spontane vreugdebedrijven, door de bevolking zeer slecht onthaald wordt

en na enkele maanden de populariteit van Oranje in het gedrang zal brengen. Vier dagen na de intrede van Anjou te Gent, moet hij, aan de zijde van de prins van Oranje, machteloos de nederlaag van zijn leger dat voor de poorten van Gent 800 man verliest, bijwonen.

Ongeveer op het zelfde oogenblik doet de Calvinistische universiteit een nieuwe aanwinst in de persoon van Lambert Daneau of Danaeus, een Fransman die eerst recht en daarna theologie had onderwezen te Genève, gedoceed had in Leiden en thans op vraag van de Gentse schepenen, de rangen van de Gentse professoren was komen vervoegen.

Al de stedelijke overheden kwamen op 30 mei zijn eerste "latijnse oratie" bijwonen. Spreker prees het magistraat dat "binnen Gent eene leerplaets der goddelijke wetenschappen had aangesteld". Hij beloofde driemaal in de week college te zullen houden en zegde dat "hij het merg der goddelijke wetenschappen gezogen had uit den mond van den Eerw. leeraer Beza".

De schrijver van de Vlaemsche Kronijk draagt hem geenszins in het hart: "Deze Danaeus gaf zijne lessen des namiddags; van hem mocht met waerheid gezeid worden: Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus. Himedonck was, mijns oordeels, veel geleerder en veerdiger als deze Danaeus die zijn lessen uit een schrift voorlas".

Een andere professor van de Universiteit van Leiden waarbij "veel oneenigheid en strijdigheden tegenelkander" waren, Alexander Ratloo kwam zijn collega Damman vervoegen.

Op 14 november "heeft hij in de publieke schole eene lofredede der wijsbegeerte, van dewelke hij door het magistraat tot voorlezer gesteld was, uitgesproken, prijzende grootelijks het magistraet en ook vermanende de leerlingen dat zij zijne lessen vlijtig zouden opschrijven, en van dien tijd af heeft hij begonnen die edele wetenschap bij deelen, uit te leggen".

De Universiteit schijnt eindelijk de troebele politieke en militaire toestand ten spijt, op volle toeren te draaien en een hoog intellectueel niveau te hebben bereikt.

Op 14 juli verdedigt Dominicus Baude uit Rijsel, die later te Leiden zou doceren, zijn proefschrift: "deze disputatie, in dewelke vele ministers, staetspersoonen en borgers tegenwoordig waren, eindigde omtrent den 5 uren".

Op 15 september was het de beurt aan Gaspar Florus, en op 3 november aan de jonge paltsgraaf Joan, om succesrijk hun proefschrift te verdedigen. Hetzelfde jaar worden nieuwe kredieten ingeschreven, worden 12 alumni door de stad onderhouden en worden 24 beurzen aan behoeftige studenten uitgedeeld.

Terwijl Anjou in 1583 zijn laatste kansen in het beleg en de plundering van Antwerpen verkijkt, dat Willem van Oranje zich voorzichtig terugtrekt in de Noordelijke provinciën, dat Ryhove op de vlucht slaat en dat de geduchte

Hembyze opnieuw het roer in handen neemt te Gent, schijnt de Calvinistische Universiteit zich om geen andere problemen te bekommeren dan haar onderwijs en de opleiding van de intellectuele jeugd.

Zij is in die maanden van ontbering en angst, een oase van rust en sereniteit geworden.

Abraham vander Myle op 12 februari en Herman Faukelius op 2 april dragen hun proefschrift voor.

Het zijn de laatste belangrijke gegevens die ons bekend zijn.

Waarschijnlijk heeft de school te kampen met financiële moeilijkheden want de stadskas is leeg.

De eindfase van Gents verzet nadert: Hembyze wordt van verraad beschuldigd, aangehouden en onthoofd, Willem van Oranje wordt te Delft vermoord. Gent, door Fransen belegerd, uitgeput door jaren strijd en door een verschrikkelijke hongersnood, geeft zich over op 12 september 1584.

Het katholicisme zegeviert, de klokken van alle kerken luiden, de Calvinisten worden verdreven of verbannen.

Dezelfde dag had Kimedonck aan de ingang van de Universiteit "doen plakken eenen brief, bij dewelken hij te kennen gaf dat hij voortaan niet meer les zou geven, mits te ongelegenheid des tijds".

Samen met de andere professoren, de ministers van de hervormde kerk en 't garnizoen verliet hij de stad op 26 september.

De zg Calvinistische Universiteit behoorde tot het verleden, tot de geschiedenis.

Pierre KLUYSKENS
oktober 1967

PAARDENDIEF GEHANGEN TE LEDEBERG IN 1682

De *Vrye heerelychede van Sente Pieters Ledeberch* was onder het Ancien Regime een onbelangrijke boerengemeenschap waar weinig gebeurde dat weerklank vond buiten desselfs grenzen. De schepenbank zorgde ervoor dat wet en orde gerespecteerd werden maar dit beperkte zich bijna uitsluitend tot het vellen van een vonnis betreffende vechtpartijen, schulden van achterstallige renten en pachten, schade aan landbouwgewassen door loslopend vee, e.d.m. Het wekt dan ook enige verwondering wanneer men, als grote uitzondering, in de archieven ontdekt dat een doodstraf "*metten coorde*" uitgesproken wordt en wel wegens diefstal van een paard¹.

De schuldige was een zekere Lieven Maes, 22 jaar oud en geboren op de prochie van Beveren bij Antwerpen. In den nacht van 21 op 22 Januari 1682 had hij zich

vervoordert te gaene op het hoocheynde van de prochie van Haesdonck alwaer hy ten selven tyde vuyt den stal van Pieter Pielaet synen oom gestolen syn eenigh peert, ende voorsien synde van eenen toom, tvoorn. peert daermede wech ghevoert.

In de morgen van de volgende dag, 22 Januari 1682, arriveert hij met dit paard binnen de Stad Gent -er wordt niet gezegd waarom hij precies naar Gent kwam- en kort daarna bevindt hij zich *buytten de Keyserpoorte op de heerelychede van Ledeberch* in de herberg Den gauden Appel waar Frans de Vleesschauwere herbergier was. Dezelfde dag verkoopt hij daar het paard aan Adriaan de Schrevele voor de som van tien ponden grooten vlaams *nietjeghenstaende het voornoemt peert ghe estimeert wort weerdich te wesen in de dertich p. gr. vlaemsch*. Men verhaalt niet hoe de diefstal ontdekt werd, wellicht heeft de verkoop ver onder de waarde van het paard argwaan gewekt? Zeker is dat Lieven Maes nog dezelfde dag 's avonds gearresteerd wordt

waernaer synde gebeurt dat ghy met het voornoemt peert door dheer Cornelis de Deurwaerder bailliu deser heerelychede ter interventie van synen officier Jan de Craene in de voornoemde herberghe op den xxijen der voornoemde maent voor het sluyten van de Keyserpoorte in apprehentie syt genomen ende des anderaeghs smorghens gherecommandeert in de Chiperage van de proostdye van Ste Pieters neffens Ghendt...

Volgens het lokaal gewoonterecht mocht een gevangene ten hoogste drie dagen opgesloten blijven te Ledeberg, en moest den derden dage overgebracht worden naar het gevang van de proostdij van St-Pieters².

De heerlijkheid van St-Pieters Ledeberg bezat de hoge, middelbare en lage justitie³. De zaak moest dus voorkomen in de schepenbank die ter deze gelegenheid voltallig (meestal was dit niet het geval) vergaderde in *wettelyck criminele ghebannen vierschaere den 16en february 1682, ter maenynghe van den meyer Loys De Rouck*. De toenmalige schepenbank bestond uit de heeren Pieter Cornelissens, burgemeester, en Lieven van Couckelberghe, Gillis van Bochaute, Philips Janssens, Ferdinand van Bambost, mr. Pieter Anné advocaet, mr. Jan Teerlinck, schepenen. Zoals het toentertijd de gewoonte was te Ledeberg bestond de schepenbank slechts gedeeltelijk uit "*insetenen*" (nl. de drie eerstgenoemden), Ferdinand van Bambost woonde op het St Pietersdorp op den hoek van het Stalhof, de woonplaats van de drie overigen is ons niet bekend maar bijna zeker woonden ze binnen de stad Gent. Laten we nog opmerken dat we onder de schepenen ook twee juristen vinden.

De vierschaar was van mening dat *alsoo uwe voornoemde diefte een quaede saecke is van seer groote consequentie niet lydelyck in een stad ofte heerelychede sonder condigne punitie⁴ andere ten exemple....*

Men kan daarbij bedenken dat in die tijd diefstal van een enig paard zowat dezelfde betekenis had als, hedendaags, het stelen van een auto of, in het geval van een landbouwer, het stelen van zijn (enige) tractor, en de schepenbank spreekt het vonnis uit

Burghemeestre ende Schepenen der voornoemde heerelichede van Ledeberch ghesien den criminelen heesch in wettelyck gebannen vierschaere t' uwen laste gemaect by dheer Cornelis de Deurwaerdere bailliu der voornoemde heerelichede, oock ghesien uwe eyghen confessie ende anderssins om ghenough ghebleken, Recht doende met het advys van Rechtsgheleerde, condempneren u ter plaetse patibulaire⁵ ge gexecuteert te worden metten coorde in sulcke voeghen datter de doot naervolght, ende confisqueren alle uwe goederen, soo leenen als andere niet vuytghestecken nocte ghereserveert, ten prouffyte van den heere de oncosten van processe ende misen van Justitie⁶ alvooren gededucert.

Zoals blijkt uit de tekst had de beschuldigde bekentenissen afgelegd. Of werkelijk ook elders advies van juristen ingewonnen werd blijft een open vraag want deze zinsnede vindt men terug in alle, ook de meest onbenullige, vonnissen van deze schepenbank. De greffier Pieter de Clippele noteert nog kortweg in marge van zijn register *Ten voorn: daeghe gheprononchiert ende d' executie volbrocht ter presentie van de voornoemde heeren Schepenen.*

Daarmee was de zaak beslecht. In 1682 was de hedendaagse gedoogmaatschappij nog véraf en gehuld in de nevelen van de toekomst.

Tenslotte kan men zich nog afvragen waar de executie plaats gevonden heeft. Op de kaart van Jacques Horenbaut uit 1619 staat te Ledeberg een galg getekend ongeveer rechtover de plaats van het vroegere Hospice langs de huidige Hundelgemse steenweg. Vermits de veroordeelde opgesloten was in het gevang van de proostdij van St Pieters zou men een relatief lange weg moeten afleggen om hem naar de plaats van executie te voeren. Maar misschien was dit wel gewenst? (Vgl. boven "... andere ten exemple") In latere archiefstukken i.v.m. Ledeberg wordt echter niet meer gesproken over deze galg zodat het vonnis misschien uitgevoerd werd aan de galg van het St Pietersdorp die buiten de Petercellepoort langs de steenweg naar Oudenaarde stond⁷.

NOTEN

1. RAG, Fonds Ledeberg, Register Nr.37, fo.9rto-9vso.

2. D. Berten, Coutumes de la Seigneurie de Saint-Pierre-lez-Gand, blz. 118 (§LVII) en blz. 287. Zie ook De Potter & Broeckaert, Geschiedenis van de Gemeenten van Oost-Vlaanderen, Vierde Deel, Ledeberg, blz.9 (voetnoot).

3. D. Berten, Coutumes... blz. 316.
4. Condigne punitie: straf evenredig met het vergrijp.
5. Plaetse patibulaire: de plaats waar de galg staat.
6. Misen van justitie: de gerechtskosten.
7. D. Berten, Coutumes... blz. 114 (§XLIII) en blz. 175 (voetnoot).

Gontran ERVYNCK

HET BOMBARDEMENT VAN GENT-ZEEHAVEN

DOELSTELLING

Op zaterdag 25 maart 1944 stelde generaal Dwight D. Eisenhower tijdens een bespreking op het ministerie van de Luchtmacht te Londen, de vraag hoe de Britse en Amerikaanse zware bommenwerpers *als rechtstreekse steun* aan operatie 'Overlord' ingezet konden worden. Er waren twee opties:

- a) een systematische aanval op spoorwegknooppunten in Noordwest-Europa: het zogenaamde *Transportation Plan*. Deze strategie was gebaseerd op David 'Solly' Zuckermans '*Delay and Disorganisation of Enemy Movement by Rail*' waarin hij de aanval op 76 vormingsstations in Noordwest-Europa voorstelde.
- b) het vernielen van het Duits industrieel potentieel en voornamelijk de brandstofproductie.

De adjunct van Eisenhower, de Britse *Air Chief Marshal* Arthur Tedder, was voorstander van het *Transportation Plan* maar Generaal Carl Spaatz (bevelhebber van de *U.S. Strategic Air Force*) en *Air Chief Marshal* Arthur Harris (bevelhebber van het *R.A.F. Bomber Command*) waren er tegen gekant. Volgens hen zou het volstaan de Duitse industrie verder systematisch te bombarderen (*Oil Plan* en *Pointblank*) om Duitsland tot overgave te dwingen. Ook waren Winston Churchill en het Britse kabinet tegen het *Transportation Plan*. Zij wezen niet alleen op het grote aantal burgerlijke slachtoffers dat deze bombardementen zouden eisen, maar ook op de mogelijke vijandelijke houding van de bevolking tegen haar toekomstige 'bevrijders'. Niettegenstaande Eisenhower 's anderendaags in slaagde het voorstel van Tedder op te dringen, duurde het tot 17 april alvorens 'Ike' de controle over de Britse en Amerikaanse bommenwerpers kreeg.

Intussen had een team deskundigen het aantal doelen in Noord Frankrijk en

België van 76 naar 80 opgetrokken (het *Transportation Plan* zou in mei 1944 met aanvallen op belangrijke bruggen — over de Seine, de Oise en de Maas — aangevuld worden.)

Vermits het vormingsstation Merelbeke tot één van deze (80) doelen behoorde, werd het op 10 april en 10 mei 1944 gebombardeerd (zie ‘*De bombardementen van Merelbeke*’ van Jean-Paul Marchal.)

Enkele weken later ontving Londen het volgende bericht van agent VN/F (van de Belgische inlichtingsdienst *Marc*): “Onze agenten van het spoor doen ons opmerken dat in de laatste weken prachtig werk is gepresteerd door de R.A.F. Ze zijn een beetje verwonderd dat de R.A.F. totnogtoe geen aanval heeft gedaan op de formatie van Gent-Zeehaven. **Want gansch de bedrijvigheid van Gent-Merelbeke heeft zich overgeplaatst naar Gent-Zeehaven.**” (uit ‘*Stokken in de wielen*’ van C. Lokker, p. 804).

Als gevolg op de berichten welke de Belgische inlichtingsdiensten *Marc* en *Boucle* naar Londen verstuurden, kreeg het Amerikaans *Eighth Bomber Command* de opdracht het rangeerterrein Gent-Zeehaven (in de volksmond ‘De Dampuurte’) op donderdag 22 juni 1944 te bombarderen!

DE AANVAL

De 68 B-17 *Flying fortresses* die aan deze missie gaan deelnemen, behoren deels tot de 305 en de 306 *Bombardment Group* (BG) en worden in 2 formaties ingedeeld.

De “A” 40th Combat Wing, bestaande uit:

- de “A” *Lead Group* (12 B-17 van de 306 BG);
- de “A” *High Group* (13 B-17 van de 306 BG);
- de “A” *Low Group* (13 B-17 van de 306 BG).

De “B” 40th Combat Wing, samengesteld uit:

- de “B” *Lead Group* (12 B-17 van de 305 BG);
- de “B” *High Group* (6 B-17 van de 305 BG);
- de “B” *Low Group* (12 B-17 van de 306 BG).

Op enkele uitzonderingen na zijn alle toestellen met 12 bommen van 500 pond geladen (bij een klein aantal bestaat de bomlading uit 11 bommen van 500 pond plus één ‘*Skymarker*’).

Te 15u51 stijgt het eerste toestel van de “A” *Lead Group 40th Combat Wing* op. Vier *Flying fortresses* van die “A” *40th Combat Wing* keren echter vroegtijdig naar hun basis terug:

- Nr. 42-31065 (*Lead Group*) wegens problemen met motor 3;
- Nr. 42-37598 (*High Group*) als gevolg van olieverlies aan motor 1;
- Nr. 42-31158 (*Low Group*) ook wegens olieverlies aan motor 1;
- Nr. 42-31454 (eveneens van de *Low Group*) door een “*pilot error. He could*

not keep up with the formation”!

Met 4 minuten vertraging stijgt het eerste toestel van de “B” *Lead Group 40th Combat Wing* te 16u04 op. (De 305 BG was gestationeerd in Chelveston, de 306 BG in het naburige Thurleigh).

Na ongeveer 3 uur vliegen bereiken — op een hoogte variërend tussen 25.500 en 26.200 voet — de Amerikaanse bommenwerpers hun ‘target’: *the GHENT MARINE MARSHALLING YARD*.

Omstreeks 18u44 worden de Gentenaars door het geloei van sirenes opgeschrikt. De meeste zitten aan tafel en ‘genieten’ van een (pover) avondmaal.

Enkele minuten later, om precies te zijn tussen 18u53 en 18u55, werpen de *Flying fortresses* van de “A” *40th Combat Wing* hun bommen af. Tussen 19u01 en 19u03 is het de beurt aan de “B” *40th Combat Wing*.

RESULTATEN

In een document van de NMBS leest men: “hoofdspoor beschadigd; verschillende locomotieven en goederenwagens beschadigd; stelplaats en wagenwerkplaats erg getroffen; seinhuizen 2 en 3 vernield. Er zijn 7 doden en 4 gekwetste spoorwegbedienden.” (P. Van Heesvelde ‘*Luchtaanvallen en bombardementen op Gentse spoorinfrastructuur tijdens de tweede wereldoorlog*’ p. 48). Andere gegevens vindt men in ‘*Verslag over het bestuur en den toestand der stad Gent in 1941, 1942, 1943 en 1944*’ op p. 301 en 302.

“22 Juni, te 18u. (sic): vormingsstation Gent-Zeehaven en omgeving — 59 dooden, 44 gekwetsten (gehospitaliseerd), 786 dakloozen, 66 woningen vernield, 121 zwaar beschadigd, 774 licht beschadigd en 14 nijverheidsgebouwen vernield. Verder werd schade veroorzaakt aan de Havenbureau’s, de uitrusting der haven en de kaaimuren. Een groote gasreservoir van de stedelijke gasregie werd vernield. Het plaatselijk hoog- en laagspanningsnet van den Electriciteitsdienst werd zwaar beschadigd.

Volgende nijverheidsinstellingen werden getroffen: Vlasspinnerij ‘La Gantoise’, Fabrieken Vynckier Frères et C°, Katoenspinnerij ‘Gent-Zele-Tubize’, ‘Vereenigde Gentsche Spinnerijen’, Firma ‘De Raeve Gebroeders’ (Textielafval), N.V. Ventola en Weverij Fache.”

In een brief van het Rode Kruis België op 17/8/1944 aan de burgemeester van Gent overgemaakt, staan echter 60 namen vermeld!

LUCHTAANVAL 22-6-1944

Definitieve lijst der Overleden Slachtoffers.

Adam Julien	Walstraat, 96	Gent
Antheunis Augusta	Trimenbergstraat, 215	Gent
Antheunis Suzanne	Afrikalaan, 22	Gent

Augustinus Prudentia	Voorhavenlaan, 115	Gent
Blancquaert Alice	Gazmeterlaan, 131	Gent
Bonne Camiel	Heyveldstraat, 34	Gent
Braecke Medard	Hospitaalstraat	Beervelde
Cocquyt Theofiel	Afrikalaan, 200	Gent
De Bock Maria	Hooge Weg, 132	Gent
De Boos Irma	Grondwetlaan, 96	Gent
De Bruyne Alfons	Grondwetlaan, 96	Gent
De Leest Julia	Afrikalaan, 202	Gent
Demaret Marie-Jeanne	St. Bernadettestraat, 224	Gent
De Mey Edwardus	St. Bernadettestraat, 236	Gent
De Pape Alfons	Gazmeterlaan, 129	Gent
De Pape Francine	Gazmeterlaan, 129	Gent
De Pape Louise	Gazmeterlaan, 129	Gent
De Pauw Suzanne	Afrikalaan, 126	Gent
De Plat Albertine	Hooge Weg, 38	Gent
De Plat Theresia	Hooge Weg, 38	Gent
De Prest Maria	Vliegtuiglaan, 4	Gent
De Smet Constantin	Snoekstraat, 41	Gent
De Vilder Philemon	Vorkstraat, 111	Gent
De Vos Elias	Ottergemsche Steenweg, 186	Gent
De Vos Frans	Gazmeterlaan, 131	Gent
De Vos Gustaaf	Gazmeterlaan, 131	Gent
De Waele Camillus	Hooge Weg, 132	Gent
De Waele Gustaaf	Hooge Weg, 132	Gent
De Waele Valentine	Hooge Weg, 130	Gent
Evrard Roger	Vliegtuiglaan, 4	Gent
Geirmaert Julien	Motorstraat, 11	Gent
Geysens Karel	Strimenbergstraat, 201	Gent
Lauwaert Martha	Strimenbergstraat, 213	Gent
Meirlaan Edmond	Gazmeterlaan, 131	Gent
Meuleman Eduardus	Mimosastraat, 82	Gent
Minner Petrus	Steenstraat	Meire
Nicase Karel	Hooge Weg, 138	Gent
Noens Marie	Gazmeterlaan, 131	Gent
Pattheeuw Yvette	Afrikalaan, 267	Gent
Pattheeuw Julienne	Afrikalaan, 267	Gent
Schaubroeck Octaaf	Hooge Weg, 152	Gent
Schaubroeck Anselme	Hooge Weg, 152	Gent
Schaubroeck Agnes	Hooge Weg, 152	Gent
Serbruyens Michel	Strimenbergstraat, 34	Gent

Sirejacob Albert	Afrikalaan, 236	Gent
Tassche Edmond	Hooge Weg, 185	Gent
Therssen Roger	Moerlandstraat, 15	Gent
Van Achte Nadine	Hooge Weg, 182	Gent
Van Bever Adronia	Hooge Weg, 134	Gent
Van Bever Marie	Heidebrandtstraat, 70	Gent
Van Bever Oscar	Lange Krevelstraat, 36	Gent
Van Beveren Ludovica	Gazmeterlaan, 131	Gent
Van den Bossche Lucia	Neuscheplein, 10	Gent
Van der Meersch Euphrasie	Hooge Weg, 145	Gent
Van de Vyvere Jules	Melkerijstraat, 54	Gent
Vercruysse Maria	Hooge Weg, 152	Gent
Verraest Alice	Neuscheplein, 10	Gent
Vromant Blanche	Strimenbergstraat, 34	Gent
Wynakker Martha	Gazmeterlaan, 129	Gent
Zaman Prosper	Sterrestraat, 2	Lokeren

DE GENTSE RANGEERSTATIONS ZOULDEN VOORTAAN NIET MEER GEBOMBARDEERD WORDEN.

Jean-Paul MARCHAL

GENTSE MEMORIEDAGEN: 1-2-3-4 JULI

1 Juli 1578

Stichting van de Calvinistische Universiteit.
Zie artikel daarover in dit nummer.

1 Juli 1640

“Op 2 uren tyds wierd de kappe van St-Baefskerke afgebrand; en den dyssendag daernaer ontstak hetselve vuer, maar wierd welhaest geblust”, schrijft Justus Billiet.

1 Juli 1794

De Oostenrijkse generaal en gans het garnizoen verlaten 's nachts de stad. Gedurende 4 dagen zou de orde gehandhaafd worden door de 4 hoofdgilden en de corporaties.

1 Juli 1810

Geboorte te Ieper van Louis Van Houtte.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2001 - N°2 - pp. 114-115.

1 Juli 1833

Geboorte van Joseph-Jacques Kerfysier.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2002 - N°5 - p. 303.

1 Juli 1838

De eerste paardenkoersen gaan door in St-Denijs-Westrem.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1993 - N°1 - pp. 33-34.

1 Juli 1842

Loketopening van de Banque de Flandre.

Zie ook "Ghendtsche Tydinghen" - 2000 - N°5 - pp. 320-322.

1 Juli 1843

De eerste patiënt wordt ingeschreven in het gesticht van het Strop.

Toen de guinguette "Het Strop" in 1841 te koop aangeboden werd drong Guislain er bij Kanunnik De Decker op aan dit complex te kopen en om te vormen tot een rusthuis voor mannelijke zwakzinnigen. Er moest niet zo veel aan veranderd worden.

In 1901 werd er door de Broeders van Liefde een afdeling opgericht voor zwakzinnige kinderen die gehecht was aan het verplegingsinstituut.

1 Juli 1848

Geboorte te Gent van Henri Van Cleemputte.

Alhoewel een plein naar hem genoemd werd in St-Amandsberg zal hij wel voor veel Gentenaars een totaal onbekende zijn.

Als Dokter in de geneeskunde was hij werkzaam in het toenmalig "Weldadigheidsbureau" en in de Burgerlijke Godshuizen. Hij had zijn eigen praktijk op de Antwerpse steenweg.

Deze minnelijke en sociaalvoelende dokter zou, moest hij vandaag nog geleefd hebben, zeker last gekregen hebben met de "Orde der Geneesheren", want zijn leuze was: "Wie niet kan betalen, betaalt niet en wordt evengoed verzorgd". En dat was ook zo.

Het was dus geen wonder dat deze man die dagelijks geconfronteerd werd met

de miserabele levensomstandigheden van een groot deel van de bevolking, zou proberen, ook langs politieke weg, daar verandering aan te brengen.

Hij was nog jong toen hij reeds zetelde in de Gemeenteraad van St-Amandsberg. In 1884 werd hij Schepen.

Hij lag aan de basis van het indijken van de pokkenepidemie van 1882-1883 en zorgde ervoor dat een deel van de vervuilde Rietgracht die verantwoordelijk was voor vele ziektes, gedempt werd.

Toen de 2e burgemeester van St-Amandsberg, Victor Braeckman, in 1908 stierf, was het bijna vanzelfsprekend dat Dr. Van Cleemputte zijn opvolger zou worden.

Dat deze gelukkige keuze mocht rekenen op de enthousiaste goedkeuring van de bevolking moge blijken uit de feestelijkheden die plaatsgrepen bij zijn inhaling. Na een Te Deum in de St-Amanduskerk volgde een democratisch banket voor 400 personen. Een muziekfestival op 5 kiosken (voor minder deed men het niet in die tijd) en als besluit een groot vuurwerk op het Heilig Hartplein. Aan de feestdis werd een gelegenheidsgedicht voorgedragen door de auteur die niemand minder was dan de Vlaamse dichter René Declercq die toen in St-Amandsberg woonde. Wij pikken er 4 regels uit die goed resumeren wat de bevolking dacht: "Kan men wijzer raadsman wensen, Dan wie door zijn troostend ambt, Als de vriend der kranke mensen, Leed en bekommernis bekampt?" Dr Van Cleemputte was burgemeester van St-Amandsberg van 1908 tot 1921. Wanneer destijds sommigen vragen stelden betreffende het feit dat hij de armen gratis behandelde, antwoordde hij: "Och! als ik niets meer heb, dan ga ik naar het Hospice."

Was dit een voorgevoel? Op het einde van zijn leven kon Dr. Van Cleemputte zijn huishuur niet meer betalen en hij werd opgenomen in het Hospice waar hij stierf.

Ga ze nog maar eens gaan zoeken, zulke dokters... en zulke burgemeesters!

1 Juli 1875

Inhuldiging in de "Lys" van de machtigste stoommachine in ons land.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 1981 - N°3 - p.124

1 Juli 1934

Inhuldiging van het Speelplein Désiré Cnudde.

Dit speelplein werd opgericht door het "Beschermtcomité van de Officiële Scholen van Gent" op het einde van Steenakker. Het werd genoemd naar de toenmalige Schepen van Onderwijs.

Wegens de houding van Cnudde onder de bezetting werd dit speelplein na de oorlog herdoopt in Speelplein Henri Story.

2 Juli 1795

De Provincie Oost-Vlaanderen wordt het “Département de l’ Escaut”.

2 Juli 1844

Gans de Koninklijke Familie verblijft in Gent voor o.m. de Eerste steenlegging van het Entrepôt, de inhuldiging van de Marcellisbrug en de grote zaal van het Paleis van Justitie.

2 Juli 1845

Een borstbeeld van Jacob Van Artevelde wordt geplaatst in de Troonzaal van het Stadhuis.

2 Juli 1888

Blijde Intrede van Mgr. Henri Lambrecht als 23e Bisschop van Gent. Zoals de meeste Bisschoppen van Gent was hij geen Gentenaar. Hij werd immers op 26 Januari 1848 geboren te Welden nabij Oudenaarde. Hij was een van de jongsten, want hij was maar 40 jaar toen hij hier benoemd werd.

Als zoon van een gemeenteontvanger volgde hij lager onderwijs op de parochieschool en liep hij college in Oudenaarde en in Sint-Niklaas.

In 1866, hij is dan 18 jaar, komt hij naar het Seminarie in Gent en 5 jaar later wordt hij priester gewijd. Maar nog vóór die wijding wordt hij naar de Universiteit van Leuven gestuurd om er theologie te studeren. Hij haalt er het doctoraat in deze discipline en doceert er enkele jaren in de Faculteit Theologie.

Zijn kandidatuur voor een professoraat wordt gedwarsboomd door de Gentse Bisschop Mgr. Bracq die andere plannen voor hem heeft. Lambrecht wordt hulpbisschop alhier.

Hij staat Bracq bij in het bestuur van zijn bisdom en wanneer deze laatste in 1888 overlijdt zal Lambrecht hem opvolgen.

Het verschil met de 84-jarige Bracq is onmiddellijk merkbaar. Lambrecht bezoekt direct een aantal steden van zijn bisdom en grijpt elke gelegenheid aan om zijn diocesanen te ontmoeten. Hij wil werk maken van het arbeidersvraagstuk en begint met de organisatie van een “Congres der Sociale Werken”. Hij realiseert zich dat de pers een machtig wapen is en wil een katholiek volksdagblad oprichten dat tegen een lage prijs ‘s morgens vroeg aan de arbeiders bezorgd kan worden. Het feit dat het socialistisch dagblad “Vooruit” reeds 4 jaar bestond zal wel niet vreemd geweest zijn aan deze wens.

Al deze plannen werden opgeschort door zijn onverwacht overlijden.

2 Juli 1889

Dood van Mgr. Henri Lambrecht, precies één jaar na zijn Blijde Intrede. Hij had al geen al te sterke gezondheid en had gedurende het eerste jaar van zijn episcopaat te veel van zijn krachten gevegd. Tijdens een vormingsplechtigheid in Denderleeuw werd hij plotseling onwel en overleed de daaropvolgende nacht, slechts 41 jaar oud.

Hij werd begraven te Welden maar in een kapel van de St-Baafskathedraal is er een grafmonument dat gemaakt werd door Remi Rooms.

Voor een foto van zijn Blijde Intrede, zie "Waar is de Tijd?" - N°9 - p.219

3 Juli 1468

Huwelijk te Damme van Karel de Stoute met Margareta van York.

Zie ook vorig nummer onder 28 Juni.

3 Juli 1543

Het Steen van Auwegem in de Opperscheldestraat wordt op bevel van Keizer Karel aangekocht om te dienen tot woning van de Proost van St-Baafs.

Lucas Munich was de eerste die er zijn intrek nam. Zijn opvolger Viglius liet er grote veranderingen aanbrengen.

Ga niet op zoek naar het Steen van Auwegem, want het bestaat niet meer.

Na de aankoop werd het trouwens het "Hof van St-Baafs" genoemd. Ook dit zult gij niet meer vinden en de straat waar het zich bevond is ook verschillende malen van naam veranderd.

Om kort te zijn: waar dit Steen vroeger stond, staat nu het Gouvernementshotel in de Gouvernmentstraat, zij het dan ook dat het oorspronkelijk steen veel kleiner was, het was in feite een normale herenwoning. Maar een woning met een hele geschiedenis.

Onder de Calvinisten werd ze verbeurd verklaard en tot woonst gegeven aan de Prins van Oranje. Het werd dan ook herdoopt in "Hof van Oranje", zij het dan ook dat de Prins er nooit gewoond heeft, wel gelogeerd tijdens zijn verblijven in Gent. Vandaar de straatnaam "Oranjeberg".

Enkele jaren na de val van het Calvinistisch regime werd het gebouw teruggeschonken aan de geestelijke overheid en werd het het Bisschoppelijk Paleis. De Opper- of Hooge Scheldestraat evolueerde mee en werd nu de Bisschopstraat genoemd. De eerste Bisschop die er woonde was Mgr. Damant, de laatste Prins van Lobkowitz.

Bisschoppen wonen meestal niet in armzalige krotjes en toen de Fransen hier binnenvielen vonden ze deze woning uitstekend geschikt om er hun Prefectuur in onder te brengen. De Bisschopstraat verdween vanzelfsprekend en werd nu de Prefectuurstraat.

Maar ook de Fransen mochten het hier op een bepaald moment aftrappen en de Franse Prefect werd vervangen door een Nederlandse Gouverneur. Gevolg: het gebouw werd herdoopt in Gouvernementshotel en de Prefectuurstraat werd de Gouvernementstraat. Zo kan men natuurlijk bezig blijven. Dat vonden ook onze huidige beleidsvoerders die het van prioritair belang achten de meer dan anderhalve eeuw oude naam “Gouvernementshotel” te veranderen in “Provinciehuis”. De vooruitgang kan men niet tegenhouden...

Op het einde van de 19e eeuw werd er een nieuw Gouvernementshotel gebouwd dat door de aftrekkende Duitsers in 1944 in brand werd gestoken. Het werd herbouwd in de vorm die wij nu kennen.

In de loop der eeuwen hebben in dit Bisschoppelijk Paleis-Prefectuur-Gouvernementshotel heel wat illustere personages gelogeed, waaronder Albrecht en Isabella, Lodewijk XV, Napoleon, Willem I en Leopold I.

3 Juli 1842

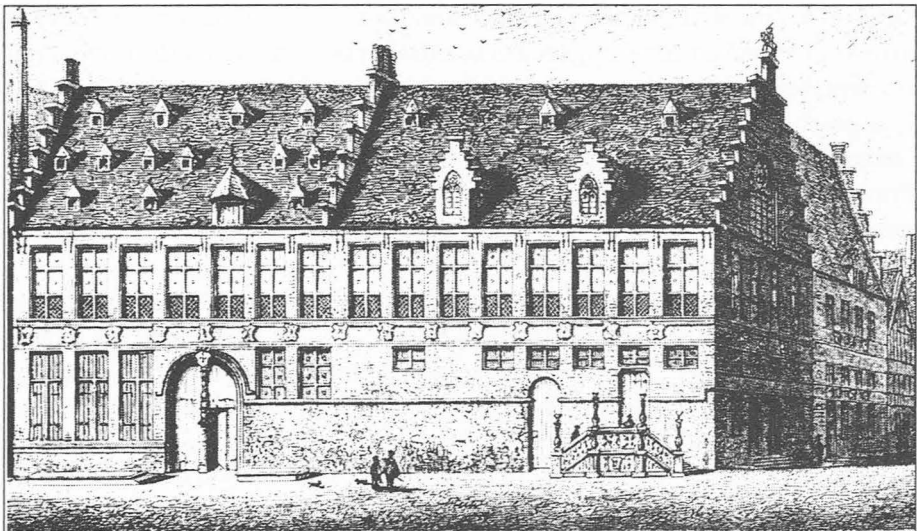
Het lokaal van de St-Jorisgilde wordt openbaar verkocht.

Anders gezegd het St-Jorishof, bij de Gentenaars nog altijd beter bekend als “de Cour St-Georges”.

Er wordt nog al eens graag beweerd dat het huidig St-Jorishof gebouwd werd in 1228.

Dat zou een mooi record zijn, maar het is helaas niet waar.

Wat er in 1228 gebouwd werd waren hallen en een soort stapelplaats die gebruikt werden door kooplieden en halleheren.

Het Sint-Jorishof in 1585.

Wanneer er in 1425 een nieuwe lakenhalle gebouwd wordt betekende dit het einde van de bijna 2 eeuwen oude hallen.

De St-Jorisgilde bouwde op die plaats haar Gildehuis dat veel uitgestrekter was dan het huidig gebouw. Er moest immers plaats zijn voor de schietbanen; het strekte zich uit tot bij het Belfort.

Het mag terecht een historisch gebouw genoemd worden want er speelden zich belangrijke evenementen af voor Gent. In 1477 werd Maria van Bourgondië er gedwongen het Groot Privilegie te ondertekenen. Het is ook dààr dat zij in hetzelfde jaar de gevolgmachtigden ontving van de Duitse Keizer Frederik III die haar haar hand kwam vragen voor zijn zoon Maximiliaan.

Heel wat hoge gasten logeerden er; vermelden wij enkel Keizer Karel en Napoleon.

De gilde verbleef er tot aan haar afschaffing door de Fransen die het St-Jorishof in 1798 openbaar verkochten als "nationaal goed".

Sedert 1838 was er in de ruime bovenkamer een ijzer- en blikwinkel en een speelgoedbazar. Op de gevel kon men lezen: "Foore van Leipzig op het eerste. Vrije ingang. Kramerijen, kindewagens, speelgoed, etc."

Het gelijkvloers kende diverse bestemmingen, maar werd meestal gebruikt - wat dacht u?- als herberg. Zo was er op een gegeven moment de "Kantien West-Vlaandria" met op de vensters geschilderd "Verkoop van Oude Klare".

Het gebouw werd door de Stad aangekocht in 1910 en op een prachtige wijze gerestaureerd door architect Henri Geirnaert, daarin bijgestaan door stadsarchitect Charles Van Rysselberghe.

Vermeldenswaard is dat op de dag dat het St-Jorishof voor de 2e maal openbaar verkocht werd, namelijk op 3 Juli 1842, op 500 meter daar vandaan in een werkmansgezin in de Veerstraat een jongetje geboren werd dat de naam van Karel meekreeg. Hij zou zo populair worden als volkszanger dat hij een standbeeld kreeg bij de St-Jacobskerk.

3 Juli 1842

Geboorte van Karelke Waeri.

Over Karelke kunt ge uitgebreid lezen in "Ghendtsche Tydinghen" - 1972 - N°5 - pp. 84-89 en 1976 - N°2 - pp. 84-95.

3 Juli 1848

Dood van Félix de Hemptinne.

Afkomstig van het Brabantse Jauche werd hij geboren op 20 Februari 1783.

Hij vestigde zich in Gent en begon een katoenfabriek in de Molenaarstraat.

In 1815 trouwde hij met Henriette, de dochter van Hubert Lousbergs.

Zijn bedrijf bestond oorspronkelijk uit een spinnerij en een weverij, maar na de

dood van zijn schoonvader in 1826 kwam ook de katoendrukkerij Lousbergs in zijn handen.

In 1830 stond zijn bedrijf, samen met dat van Voortman, aan de top van de Gentse katoenindustrie.

Hij was bovendien actief in de politiek en zetelde in de gemeenteraad, de provincieraad en het parlement.

Na zijn dood werd het bedrijf, dat in 1873 omgevormd werd tot de N.V. Florida, geleid door zijn zoon Charles.

Hij werd begraven op het Campo Santo.

3 Juli 1872

Dood van Ferdinand Snellaert.

Alhoewel hij op 21 Juli 1809 geboren werd in Kortrijk mogen wij hem zonder schroom opnemen in de galerij der Gentse figuren.

Hij studeerde aanvankelijk in Utrecht en trad in 1829 in dienst van het Hollands leger als Gezondheidsofficier. Na de Omwenteling zou hij die functie vervullen in het Belgisch leger tot in 1835. Hij zet dan zijn studies verder aan onze Universiteit waar hij zijn diploma van geneesheer behaalt in 1838.

Hij vestigt zich dan definitief in de St-Jacobsparochie in Gent waar hij weldra bekend wordt als dokter der armen die kosteloos consultaties geeft.

Voor Snellaert was het beroep van geneesheer een apostolaat en dat kwam trouwens tot uiting gedurende de cholera-epidemieën die in die tijd Gent teisterden. Hij stond altijd op de bres om zieken en stervenden hulp en troost te bieden.

Dat hij bovendien zeer onderlegd was blijkt uit het feit dat hij talrijke wetenschappelijke bijdragen publiceerde in het "Bulletin de la Société de Médecine de Gand".

Niettegenstaande al deze kwaliteiten zou de naam Snellaert nu misschien totaal vergeten zijn, ware het niet dat hij ook een belangrijke rol gespeeld heeft in de Vlaamse Beweging die, anderhalve eeuw geleden, een heel andere betekenis had dan ze nu heeft.

In 1836 was hij medestichter van de "Maatschappij van Vlaamsche Letteroefening" die beter bekend zou worden onder de naam van haar kenspreuk "De Tael is gansch het Volk".

Hij was de 2e voorzitter van het Willemsfonds van 1855 tot 1861. Hij vond nog de tijd om boeken te schrijven over Vlaamse Kunst, Zang en Toneel. Zijn voornameste werk op dat gebied "Oude Vlaamsche Liederen" werd door hem uitgegeven in 1848.

Bij de toen zeer moeilijke strijd voor de ontvoogding van het Vlaams volk zijn zijn enthousiast woord en zijn vlotte pen niet zonder nut geweest.

Ferdinand Snellaert stierf van een longontsteking in 1872, hij was 63 jaar oud. Van hem kan niet gezegd worden dat hij hier een vergeten figuur is. In Gent hebben wij een Snellaertstraat, in St-Amandsberg een Snellaertplein en na zijn dood werd er een “Snellaert’s Kring” gesticht.

In 1896 werd een gedenkteken geplaatst op zijn graf op het Campo Santo. In 1972 werd de 100e verjaring van zijn dood herdacht en werd er een borstbeeld geplaatst op het Snellaertplein.

In 1909 was er reeds een gedenkplaat onthuld aan het huis in de Meirelbekestraat waar hij stierf. Zoek niet naar de Meirelbekestraat, ge zult ze niet vinden. Deze straat die reeds zo heette in 1377 werd ook het slachtoffer van de Gentse manie om straatnamen om de haverklap te veranderen. Zij heet nu Kruideniersstraat.

3 Juli 1938

Onthulling van een gedenkplaat aan het sterfhuis van Florimond Van Duyse in de Laurent Delvauxstraat.

Zie ook “Ghendtsche Tydinghen” - 2002 - N°1 - 33-34.

3 Juli 1980

Na er 117 jaar gestaan te hebben wordt het standbeeld van Jacob Van Artevelde weggenomen voor de aanleg van een ondergrondse parking.

4 Juli 1595

Eerste steenlegging van het nieuw Schepenhuis van Ghedeele.

4 Juli 1780

Dood op het Kasteel van Tervuren van Karel van Lotharingen. (Charles de Lorraine).

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2001 - N°6 - pp. 392-393.

4 Juli 1794

Generaal Charles Pichegru rukt met de Franse troepen de stad binnen.

4 Juli 1814

Hye-Schoutheer noteert in zijn “Dagaenteekening ofte kronijke”: “Men ontdekte in den bureau van den greffier der Tresorye op ‘t Stadhuis, boven eene kasse, eenen zeer ouden standaerd op geschildert lynwaet, verbeeldende den leeuw der stad, rustende tegen de Maegd van Gend, die haer streeld. Hij was onder

eenen hoop registers en papieren”.

Een eeuw later kon Alfons Van Werveke dit vaandel, dank zij archiefstukken, toeschrijven aan Agnès Van den Bossche, “Schilsterigghe” die het vervaardigde in het Schepenjaar 1481-1482.

4 Juli 1840

Geboorte van Jules Seys.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2000 - N°2 - pp. 110-111.

4 Juli 1851

Dood van Joseph Mengal.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2001 - N°4 - p.239.

4 Juli 1911

Oprichting van de “Centrale Electricque des Flandres”.

In 1913 liet zij de Centrale in Langerbrugge bouwen. Deze kwam in dienst op 21 Maart 1914.

Hugo COLLUMBIEN

REMI ROOMS EN DE VERDWENEN AARTSENGEL

Mijn vingers waren me te vlug en de eerstgeschreven betiteling luidde “de verdwenen ridder”.

Verwarrend en verleidend: aartsengel Sint-Michaël die de draak teneersloeg, en zijn dubbelganger, ridder Sint-Joris, die later hetzelfde schattig beestje aan de tand was gaan voelen. Zij waren allebei lustige drakenjagers, met als welbepaald doel deze in wiens gedaante de duivel zich had verscholen.

Sint-Michaël is een bijbelse figuur reeds uit het Oud-Testament, wat niet belet dat hij veelal voorgesteld wordt met zwaard, middeleeuws schild, maliënkolder en metalen beenstukken.

Zijn naam in het hebreuws betekent zo iets als “Gods gelijke”.

Door de eeuwen heen verdedigt hij meermaals zijn volk. Omstreeks 462 NC helpt hij op miraculeuze wijze de bewoners van de berg Gargano nabij Siponte, tegen de Napolitaanse aanvallers.

Dichtbij het Vaticaan, op de rechteroever van de Tiber, laat Paus Gregorius de Groote omstreeks 590 een kerkje oprichten ter ere van Sint-Michaël-Aartsengel, juist naast het vermaarde mausoleum van Hadriaan. Dit monument, gevange-

nis maar ook versterkte schuilplaats voor de pausen, wordt dan als gevolg op deze viciniteit herdoopt tot “Castello di Sant’Angelo”, Heilige Johannes de Evangelist, laat Sint-Michaël verschijnen in zijn Apocalypse, waar hij de duivel -alweer als draak vermomd- verslaat en hem en zijn “partij” (aanhangers) verjaagt uit het Paradijs!

Sint-Joris, daarentegen, als prins van Cappadocië geborten te Lydda in 280 NC, is een legendarische ridder die tribuun was in het romeins leger.

Te paard versloeg hij en doodde met zijn speer de duiveldraak, toen hij een (mooie?) jonge vrouw, die zeker in levensgevaar verkeerde, ter hulp snelde. Misschien ging het om prinses Sabra met wie hij later trouwde (1). Hij stierf als martelaar in Nicomedië in 303. Enkele eeuwen later werd hij verheven tot heilig patroon van Engeland.

Als troost voor mijn verwarrende samenvoeging van de twee heiligen, mag ik er nog aan toevoegen dat, in 1817, King George III de “Order of Saint-Michaël and Saint-George” stichtte.

Nog meer: in het “Musée du Louvre” staan twee schilderijen met de twee heiligen afgebeeld, allebei de duivelse draak aan het bestrijden. De twee schilderijen zijn werken van de vermaarde Raphaello (Sanzio di Santi).

Toen enkele jaren geleden grote herstellingswerken werden uitgevoerd aan de Sint-Michielsbrug, was het bronzen beeld van Sint-Michaël plots verdwenen! Grote angst en belangstelling in onze familie: de kunstenaar die de Sint had gebeeldhouwd is inderdaad mijn -langs moederskant- grootoom Rémi Rooms. Geen paniek, het standbeeld was gewoon aan een dringende herstellings- en onderhoudsbeurt toe- de eerste sedert zijn inhuldiging in 1908.

Enkele weken geleden had ik het jarenoude incident van de verdwijning -samen met de familiale bekommernissen- verteld aan een weledelgeboren dame, die toevallig ook een experte is in kunstzaken. Diezelfde avond belde zij, om mij te vertellen dat, naar de Arto -“Dictionnaire des artistes belges”, m.a.w., “Woordenboek van de Belgische kunstenaars”- het standbeeld toegeschreven was aan beeldhouwer Achilles Leys Jr, maar zeker niet aan grootoom Rémi Rooms, hoewel de stijl van Leys heel anders is dan die van het Sint-Michaël standbeeld.

De vergissing zit zonder twijfel in het boek. Het was dus aan mij de fout zonder uitstel te laten rechtzetten. (Zou het misschien de duivel geweest zijn, die de naam van de kunstenaar wou doen verdwijnen, om zich te wreken van de flagrante en spectaculaire wijze op dewelke hij zijn nederlaag had afgebeeld?)

Geen twijfel mogelijk: tijdens mijn jeugdjaren zag ik bij ieder bezoek, pronkend in het salon van mijn grootvader François Rooms, het plaasteren afgietsel van het betreffend beeld, en welbepaald het stuk-zelf dat gebruikt werd voor de gietvorm van het bronzen standbeeld te verwezenlijken. Ondertussen is het

plaasteren beeld door onvergeeflijke slordigheid en onachtzaamheid een paar keren van zijn voetstuk gevallen en de brokken ervan naar het stort gebracht! (Weeral zeker een duivelse tussenkomst!).

Alle mogelijke beschikbare bronnen werden uitgezocht: de Dienst Monumentenzorg van de Stad Gent, alsook het Stadsarchief. Duidelijke taal: de kunstenaar is wèl Rémi Rooms!

Een doorslaggevend en ontegensprekelijk bewijs vindt men in een publicatie van Sint-Lucas Gent uit 1922 die de titel draagt “KUNST EN HARE TOEPASSINGEN”. Op bladzijde 115 vindt men de afbeelding van de Sint-Michaël en de draak “bronzen standbeeld op de Sint-Michielsbrug te Gent” door beeldhouwer Rémi Rooms. (Medewerker L. Speiser.) Ik ben in het bezit van deze bewijzen, die ook beschikbaar zijn in de bibliotheek van Sint-Lucas te Gent.

Rémi Rooms werd in Zaffelare geboren op 28 juli 1861 in een kunstminnende familie. Hij was de oudste zoon van Dominique Rooms, afkomstig uit Wachtebeke, die schrijnwerker-meubelmaker-“ébénist” was.

Dus voor Rémi genoeg werkmateriaal beschikbaar om te snijden, en vormen te creëren en zo zijn zin naar beeldhouwen aan te wakkeren.

In 1887 kwam de familie zich in Gent vestigen, in de toen zo genaamde “Schoolstraat” nr36 (Sint-Machariuswijk, nu Lucas Munichstraat). Er was ook een atelier in de Schouwvegersstraat.

Rémi had vijf broers, waarvan slechts Jules, meubelmaker, Jean, architect en François, mijn grootvader mij bekend waren. De twee andere broers, Emile en Gustave, heb ik pas tijdens mijn zoektocht ontdekt. Zij volgden ook kunstonderwijs in Sint-Lucas te Gent, in 1879 en 1885.

François, mijn grootvader, was actief in de bontwereld, handel en confectie. In zijn atelier werkten een zestal naaisters, onder toezicht van grootmoeder Léonie, die de dochter was van de bekende architect Léopold Schellinck (1838-1902). Mijn grootvader bezocht jaarlijks de handelsfoor van Leipzig, en was ook invoerder en groothandelaar in mercerieën.

Een anekdote: hij had in Gent een van de allereerste auto's gekocht, en toen hij daarmee op toer ging om zijn klanten “op den buiten” te bezoeken, vielen de boeren langs de wegen op hun knieën en maakten zij het kruisteken. Zo'n gedrocht kon alleen maar (weeral) een duivelstuig zijn; een ijzeren draak!

Omstreeks 1875 werd Rémi leerling in Sint-Lucas Gent waar hij verschillende ereprijzen haalde voor zijn beeldhouwwerk. In 1882, in het zevende jaar, behaalde hij de eerste prijs met een sculptuur. Er is ook gezegd dat hij bekroond werd met de fel begeerde en hoog geprezen “Prijs van Rome”, maar dat moet ik nog verder uitzoeken. Rémi Rooms, en ook een paar andere van de meest begaafden, stichtten hun eigen ateliers.

In 1888 trouwde hij te Sint-Denijs-Westrem met een juffrouw Pélagie

Blanchaert, van hoge en welstellende afkomst. Haar vader, beeldhouwer Léonard Blanchaert, was de trouwe medewerker van kunstminnend architect Baron J. Béthune, die medestichter was van Sint-Lucas Gent en ondermeer de plannen had getekend van de abdij van Maredsous. Rémi was ook in relatie met beeldhouwers als Domien Ingels, Jules Van Biesbroeck en tijdgenoten.

Naast zijn veelvuldige beeldhouwwerken, produceerde zijn kunstschrijnwerkerij ook veel door hem ontworpen meubelen voor privé- en kerkgebruik. Zijn kerkmeubelen, communiebanken, orgelbuffetten, biechtstoelen, koormeubilair enz, meestal in neo-gotische stijl, vindt men terug in vele kerken van streek en land. Recente studies hebben zijn veelzijdig oeuvre in de belangstelling gebracht. Zijn productie was opvallend uitgebreid. Hij had als medewerker (leerling?) Leo Speiser, en werkte meestal met bronsgieter Desclée.

Voor het beeld op de Sint-Michielsbrug werd Arthur Petit gelast met de stabiliteit en de installatie op de brug.

Men vindt werken van Rémi Rooms ondermeer in de abdij van Maredsous, in Sint-Lucas Gent (Sint-Jozefsbeeld), in Eeklo (St-Vincentiuskerk), in Ieper (St-Maartenskerk), Soignies, Waregem, Luik, Brussel, Elsene, Nijvel, Dendermonde (abdij), St-Michiels-Brugge (herdenkingsmonument met hetzelfde St-Michielsbeeld als in Gent), Roubaix, Herzele, Berlare, e.a.

Hij ontwierp de communiebank van O.L.V. van Laken, uitgevoerd door zijn atelier. Koning Albert was vol lof over zijn werk en wist hem daarvoor persoonlijk te bedanken.

Zijn -in roem bestolen- "*chef d'oeuvre*" schijnt wel de "Sint-Michaël" van 1908 te zijn. Rémi was op dat ogenblik 47, dus aan de top van zijn kunde.

Een ander meesterwerk is het rouwmonument van Monseigneur Henricus Lambrecht, 23ste Bisschop van Gent, gelegen in kapel 22 -O.L.V. der Weeën- van de Sint-Baafskathedraal te Gent. Ook zou diens grafmonument in zijn geboorteplaats Welden (Oudenaarde) ook door Rémi Rooms ontworpen zijn.

Er is ook een prachtige O.L.V. beeld in de kathedraal, boven de ingang van de crypte. In 1908 werd hij lid en later vice-precident van de Koninklijke Commissie van Monumenten.

Rémi Rooms overleed te Gent op 23 juli 1934, het jaar van mijn geboorte.

Sint-Joris heeft eveneens zijn brug in Gent, en ook over de Leie. Spijtig hebben de Gentenaars de Sint-Jorisbrug herdoopt en er "Kemelbrug" van gemaakt. Voor zo'n draaks monster, geen gestolen bijnaam!

Sint-Michaël zegeviert over de draak en de duivel, en staat veilig op zijn brug over de Leie, in de schaduw van de Sint-Michielskerk.

Maar toch is het de Draak die de stad vanop het belfort overheerst, in al zijn kracht, pracht, macht, als hoogmoedig symbool van het weelderig vermogen van de rijke Gentenaars. "Le veau d'or est toujours debout!"

Met dank, voor hun bijstand en zoekwerk, aan mijn vrouw Colette en aan mijn vrienden Michel H. en Etienne D.W. Dank ook aan Professor Jean V.C., aan Mv. Bea B., aan Béatrice D.C. van de bibliotheek Sint-Lucas Gent, aan Anne C. en aan alle lieve mensen van de bovenvermelde stadsdiensten. Ook dank aan de familieleden die mij met hun archieven en opzoekingen hebben bijgestaan.

(1) "The Wedding of Saint George and Princess Sabra" by Dante Gabriele Rossetti - Tate Gallery, Lodon.

Pierre-L. ZENNER - 14 december 2003

UITSLAG VAN DE PUZZEL 2003

Door de hete zomerdagen zien we er niet alleen rood uit, maar we hebben ook nog "bollekes" op onze huid. Voor ons is dat een kwiestige uitslag van de zomer van 2003. De puzzelaars verwachten waarschijnlijk iets anders.

1) Beste kwiesers u hoeft zich niet druk te maken want dit deed de Gentenaar van de eerste vraag GerArdus de Lisa reeds lang voor u. Vraag het maar eens aan J. Machiels, De boekdrukkunst te Gent, in: cat. tent. Gent 1000 jaar kunst en cultuur, Gent Bijlokemuseum 21-6/31-8-1975, blz. 15; cfr. K. Heireman, K. Baert en J. Dauwe, Alostum Flandriae imperialis caput, in: cat. tent. Dirk Martens 1473-1973, Aalst Sted. Museum Oud Hospitaal 1-9/31-10-1973, blz. 34-35.

2) Vluchten kan niet meer, zelfs niet als een beroep gedaan wordt op Pieter van der Beke, de man van wie de oudste kaart van Vlaanderen -gedrukt bij Pieter de Keysere- bewaard wordt in het Germanisch Nationalmuseum te Neurenberg.

3) De schilder die wij zoeken is Antonella da Messina, de man die een gefantaseerde reis naar Vlaanderen maakte om er zgn. Van Eyck het geheim van de olieverf te bemachtigen; O.l.v. P. Vandenbroeck, Catalogus schilderkunst 14e-15e eeuw Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Antwerpen 1985, blz. 44-48.

4) De gevraagde kunstenaar is WouwermaN Philips. Cat. Inventariscatalogus van de oude schilderijen Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België Departement Oude Kunst, Brussel 1984, blz. 332, inv. Nr. 1199.

5) Dit prachtig schilderij is van de hand van DaVid Teniers de Jonge; M. Klinge David Teniers de Jonge, cat. tent. Antwerpen Koninklijk Museum voor Schone Kunsten 11-5/1-9-1991, blz. 214-215.

6) Dit prachtig werk is van de hand van Pieter Pauwel RubeNs en was aldaar samen geplaatst met St.-Franciscus beschermt de wereld tegen de toorn van Christus (Brussel, museum) en St. Franciscus ontvangt de wondtekens (Gent, Museum).

- 7) Deze edele bezoeker was Joos Van GhistelE; P. Dieleman, De groote reiziger Mer Joos van Ghistele, 1932.
- 8) Deze latere president was John Quincy AdamS, J. Decavele, Britten en Amerikanen in Gent Het Vredesverdrag van 1814, Gent 1979.
- 9) Deze Amerikaan die dagelijks denkt wat hij zou moeten denken en doen noemt Joseph KosuTh. Zijn optrekje in onze stad vond hij aan de Maagdenstraat nr.6; Cat. tent. Straatlopers Actuele Kunst in de Gentse Papegaaiwijk, Gent Papegaaiwijk 20-6/6-7-1997, blz. 31-32.
- 10) Het vrouwelijk lid van Miek en Roel noemt eigenlijk HoLvoet Monique; P. Van Mossevelde, Miek en Roel, in: Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen, dl. IV, Brussel 1974, blz. 323.

Met de gevraagde letterkens moest men een slavendrijver zoeken, we moeten enkele kwiesers teleurstellen die de naam van hun baas hadden opgegeven. Er was zelfs iemand die geantwoord had met "schoonmoeder", dat vertelt natuurlijk zeer veel over het individu. Het enige echte goede antwoord op de hoofdvraag was VAN ALSTEIN (Pierre-Ignace-Lieven).

Wie meer over dit individu wenst te weten raadpleegt J. Everaert, Pierre van Alstein, Gents slavenkapitein in Nantes dienst (1733-1793), in: Handelingen van de Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1965.

Immiddels is deze kwies dan weer voorbij. Hieronder tref je dan de winnaars. Of dat die van de redacteur als beloning een half of een vol pakske zweepslagen krijgen, lees je direct.

De verslaafde kwiesmaster.

ENKELE WOORDJES COMMENTAAR

In tegenstelling met onze Quizmaster vertoont de Redacteur geen sadistische neigingen. Hij moet wel vaststellen dat onze Master het weer bruin gebakken heeft, want hij is er in geslaagd tal van onze gereputeerde, doorwinterde puzzelaars het zwijgen op te leggen. Er kwamen slechts 4 antwoorden binnen, waaronder 2 volledig correcte.

Het was dus wel oplosbaar, maar slechts weggelegd voor uitzonderlijk begaafden.

Wij kunnen niet zeggen hoeveel er dat zullen geweest zijn, maar wij zijn er van overtuigd dat zeer velen de Quizmaster hartgrondig zullen vervloekt hebben. Primus in 2003 was de heer **Erik Dekeyser** die ons vrij vlug het correcte antwoord bezorgde. Een 10-tal dagen later ontvingen wij het juiste antwoord van mevrouw **Paula D'haen en C°**.

De heer **Jos Tavernier** gaf 10 volledig correcte antwoorden, maar -merkwaardig genoeg- had er geen flauw idee van wie die slavenhandelaar zou kunnen geweest zijn.

De heer **Arthur De Decker** was er bijzonder vlug bij, maar -iets te vlug misschien- want hij struikelde over Vraag 4,5 en 8. Hij wist wel dat Van Alstein gezocht werd.

De heer Erik Dekeyser schreef ons: “Wetend dat in het Novembernummer de puzzel 2003 ging verschijnen, had ik mij voorgenomen -na een viertal jaren te hebben verzaakt- dit jaar terug in het strijdperk te komen. Het was van 1998 geleden dat ik meedeed en van 1997 geleden dat ik nog alles correct had.

Toen het tijdschrift in de bus viel en ik de opgave van de puzzel las verging mij vlug de moed er aan te beginnen; Ik ondernam een eerste poging, maar besliste dan uiteindelijk niet mee te doen wegens “te moeilijk”: echt slavenwerk, ook voor de kandidaat puzzelaars.

Telkens Ghendtsche Tydinghen onder ogen kwam begon het terug te kriebelen. Na een week ben ik er toch aan begonnen en stilaan kwamen de antwoorden op papier. Sommige vond ik na uren zoeken, anderen heel toevallig.

Zolang ik echter de hoofdvraag niet juist had bleef het gissen. Voor de letters was het belangrijk of het nu Pieter of Petrus was. Is het Gistel of Gistele? En de oudste bekende Belgische drukker? We weten allen dat Dirk Martens (uit Aalst) de eerste was; de eerste Gentenaar anderzijds was Arend de Keyser. Nu blijkt dat de leermeester van Dirk Martens in Venetië ook Gentenaar was. Ik heb er toch mijn vraagtekens bij.

Tot ik de hoofdvraag vond en de letters één per één moest en kan plaatsen. Ik hoop! maar ben niet overtuigd- dat ik alles juist heb.”

Mevrouw Paula D’haen schrijft: “Deze puzzel leek ons hopeloos moeilijk. Met veel zoekwerk en hulp van register De Potter en Gh. T. kwamen wij toch vooruit. ‘t Was een boekenhoop. Enfin, het stof is er af.”

Van de heer Jos Tavernier: “Helaas is het met de gevonden letters niet mogelijk de beruchte Gentenaar te vinden. Ik ben ook helemaal niet zeker dat ALLE gevonden namen juist zouden zijn. Zelfs na dagenlang puzzelen is de naam van die man mij nog steeds een raadsel, benieuwd wat er in het Maartnummer als oplossing zal te vinden zijn.

Het is nogal moeilijk, zonet bijna onmogelijk, de gezochte persoon te vinden als sleutel van het raadsel, als je zoals in mijn geval VOLLEDIG in het duister tast, zelfs na het alfabetisch uitpluizen van namenlijsten in alle mogelijke naslagwerken.

Het is inderdaad zoeken naar de klassieke speld in de hooimijt als je echt geen idee hebt!

Waarschijnlijk lag het antwoord voor het rapen... ergens!

De Quizmaster kan tevreden zijn, mijn reputoasse es noar de knoeppe, na al die jaren met juiste oplossingen, maar alhoewel de tijd kort was, Nr. van november pas ontvangen op 25 november en nog altijd bij de werkende klasse heb ik toch genoten van het opzoekingswerk.

Ik zal te noaste joar vrie schirp stoan, geluuf mij moar!

Met vermoede groeten, toch nog eintse mee suiker!

Van de heer Arthur De Decker tenslotte dit: "Het afdwingen van een volksraadpleging bezorgt mij heel wat kopbrekens. Als verzet de jaarlijkse puzzel van G.T. oplossen is heel wat gemakkelijker. Er komen namelijk geen onleesbare handtekeningen bij kijken."

HONNI SOIT QUI MAL Y PENSE

Het volgend stukje komt van Lodewijk De Vriese dat hij in 1925 publiceerde in zijn "Onder de Wekkinge".

Eene halve eeuw geleden, of iets meer, werden, zoo ik mij niet bedrieg, de leergangen onzer Stedelijke Muziekschool - later tot Koninklijk Conservatorium verheven- gegeven in eene der bovenzalen van ons Stadhuis, ingang langs de Hoogpoort.

Daar grepen ook de jaarlijksche wedstrijden plaats.

Op zekeren keer was er 's morgens "concours" van harmonie (prof. Karel Miry) en van viool (prof. Benoit Lagye).

's Namiddags voor de vrouwelijke leerlingen der Vlaamsche deklamatieklas, aan Karel Onderreet toevertrouwd.

Drie Gentsche figuren: Karel Miry, de Vlaamsche componist, die ons o.a. het strijdlid "De Vlaamsche Leeuw" schonk, honderden Vlaamsche koren schreef, volksliedjes -waaronder het opwekkende "De Jongens van Gent"- kinderzangen en kindertooneelen, die zelfs met Hendrik Conscience het Vlaamsch opera aandurfde en wien zijne medeburgers, ten blijke van vereering, een gedenkteeken op eene onzer openbare plaatsen hebben opgericht.

De honderdste verjaardag zijner geboorte werd in 1923 met plechtigheid herdacht.

Benoit Lagye genoot als professor van viool een schitterende faam. Hij was een kunstenaar in den vollen zin des woords. Hij kon zijn instrument niet alleen doen zingen maar spreken, weenen: hij was een der grootste meesters in zijn vak. En hoe nederig!

Karel Miry en Benoit Lagye zijn thans nog in de kunstwereld niet vergeten.

Minder bekend is Karel Onderreet, die te dien tijde een schoon figuur was in onze Vlaamsche tooneelwereld.

En daarom acht ik het niet ongepast -eer ik voortga- hier over den man eenige bijzonderheden mede te deelen.

Deze ontleend aan het lezenswaardige werk “Gedenkbladen van Willem Rogghé” (1).

“Karel Onderet, zoo getuigt Willem Rogghé, stond bekend als een der beste tooneelspelers van zijnen tijd.

Hij was boekbinder van stiel en heel knap-handig in dit vak. Dikwijls ging ik hem op zijn werkhuis bezoeken.

Steeds lagen nevens hem op zijn werktafel, of wel eene rol die hij aanleerde, of wel brokken van zijne eigen tooneelstukken, waarop hij studeerde.

Meermaals zag ik hem het vergulden van eenen band staken, om iets op te zeggen of iets te schrijven, en dit afwisselend spel duurde den heelen dag door.

Men kon afmeten wat tijd hij aan het tooneel besteedde, wanneer men weet dat hij doorgaans de hoofdrollen in de drama's en in de zangspelen (hij had een fraaie barytonstem) op zich nam, en schier altijd op de planken was.

Als tooneelschrijver had Onderet ook verdiensten.

Hij was de lieveling van het publiek, welke hem zoo kwistig met toejuichingen overlaadde, dat hij zich inbeeldde tot eene hoogere bestemming geroepen te zijn, en de lust hem bekreep het Fransch tooneel te betreden.

Die bekoring overweldigde hem na de vertooning in Parnassus van “Othello” (eene vertaling van Ducis' treurspel) op 20 September 1842, waarin hij de hoofdrol zoo meesterlijk speelde, dat het publiek hem eene schitterende ovatie bracht.

Nu was er geen houden meer aan: hij vroeg en bekwam om de zelfde rol, in het Fransch, op den Grooten Schouwburg te spelen: de vertooning had op Zondag 8 Januari 1843 plaats, doch, hoe verdienstelijk Onderet ook speelde, bleef het toen bij die eenige.

Onder den roes der toejuichingen, dacht Onderet zekerlijk dat hij nu maar de hand had uit te steken naar een diploma van sociétaire der Comédie Française. Eenigen tijd later vertrok hij naar Parijs: bij verscheidene tooneeldirecteurs ging hij aankloppen: hij werd op de proef gesteld, maar lukte niet. Eindelijk moest hij naar Gent terugkeeren, nog niet eens Gros-Jean comme devant, daar hij er zijne moeilijk vergaarde spaarpenningjes bij ingeschoten had, en zijne kalanten als boekbinder grootendeels verloren.

“Broedermin” stelde zijn talent op hoogen prijs: in 1843 vereerde zij hem met zijn gesteendrukt portret, en besloot daarvan een exemplaar aan alle tooneelmaatschappijen van het rijk te zenden.

Onderet werd in 1866 benoemd tot leeraar van Nederlandsche deklamatie bij het Stedelijk Conservatorium.”

Ik herneem nu den draad van mijn verhaal, zooals men vroeger schreef, door u te herhalen dat dus op zekeren dag in onze Stedelijke Muziekschool drie wedstrijden plaats grepen.

‘s Morgens voor de leergangen van harmonie en viool.

's Namiddags voor de vrouwelijke leerlingen der Vlaamsche declamatieklas. Dit gebeurde in eene of meer bovenzalen van ons Stadhuis, waar de Jury zettelede.

Beneden in de gang wachtten de leerlingen geduldig hunne beurt af, tot zij opgeroepen werden.

En nu klonk, boven aan de trap, de stem van den bode, n' platte Genteneire, die er precies niet veel "moeskens" aan maakte, hel en luid:

- Al de die, die van Miry zijn, komen naer boven!

En een beetje later:

- Al de die, die van Lagye zijn, komen naer boven!

En het onderzoek begon.

's Namiddags zelfde liedje voor de deklamatieklas.

Al de vrouwelijke leerlingen, op haar paaschbeste, waren al vroeg op haren post. Zij stonden in de gang, beneden, te tateren en te babbelen, zooals meiskens tateren en babbelen kunnen; ze moesten toch den tijd korten.

Het duurde vrij lang.

Eindelijk weerklonk voor haar ook de welbekende stem van den bode:

- Al de die, die van Onderet zijn, komen naer boven!

Op dien wenk liep geheel de bende meiskens, gezind en gezwind, in eenen poussé de trap op.

"Honni soit qui y pense!"

(1) Dit werk verscheen in 1898. Boekhandel J. Vuylsteke. Gent.

BIBLIOGRAFIE

Van de hand van Dirk Laporte en Livia Snauwaert verscheen bij Lannoo "**Gids voor Architectuur in Gent**".

Dit kan beschouwd worden als een sterk uitgebreide versie van de "Architectuur-gids Gent" die Laporte schreef in 1994 en uitgegeven werd bij Brepols.

Was deze eerste gids beperkt tot 200 gebouwen, dan gaat het deze keer over niet minder dan 495 gebouwen. Van ieder gebouw wordt een beschrijving gegeven en staat er een foto, bij sommigen twee.

Het zoeken naar een bepaald item is gemakkelijk gemaakt: niet alleen is er achteraan een trefwoordenlijst van de gebouwen, maar ze worden ook alfabetisch behandeld volgens de straat waarin ze staan. Zo begint men met de Abrahamstraat om te eindigen met de Zwijnaardsesteenweg.

Achteraan volgt, iets wat zéér interessant is, een verklarende woordenlijst, want iedereen zal wel niet vertrouwd zijn met het architectenjargon en zich afvragen wat “armilaarsfeer” is, of “deurnaald”, “diamantkop”, “herme”, etc.

Vanuit documentair standpunt beschouwd is dit een zeer waardevol boek dat door de bezitter vaak zal geconsulteerd worden.

Toch een waarschuwing: de auteurs doen terecht opmerken dat de selectie die zij gemaakt hebben een beetje subjectief is en dat menigen die de stad en haar architectuur goed kent, in bepaalde gevallen een andere keuze zou gemaakt hebben.

Dat klopt inderdaad, want veel hedendaagse bouwsels zullen de Gentse heemkundige die van zijn stad houdt doen huiveren, alhoewel zij in deze gids bewierookt worden.

Deze Gids moet dus niet beschouwd worden als een evangelie en ge moogt er gerust uw eigen mening op nahouden.

Wij betreuren toch enkele kleine slordigheden die gemakkelijk vermeden hadden kunnen worden. Zo is er bvb. sprake van een “Villa Zetteman” op de Vlaamse kaai en men heeft het over een “Kalveniersgang”. Ook komt men weer eens voor de dag met “het glazen straatje”, een naam die gelanceerd werd door de een of andere niet-Gentenaar die over onze stad wilde schrijven. Er bestaat hier geen glazen straatje en er heeft er nooit een bestaan, wèl “de glâoze strâote.” In de alfabetische trefwoordenlijst begint men met ‘t Gauden hant en ‘t Groen Cruys, waarna dan de Achtersikkel, Alexianenklooster, etc. volgt. In het alfabetisch namenregister begint men met ‘t Kindt, om te vervolgen met A&S, Abscis, etc.

Maar dat zijn natuurlijk details die er u niet mogen van weerhouden u deze Gids aan te schaffen.

Formaat: grosso modo 11 X 17 cm. Een handig formaat dat goed in de hand ligt. 480 blz. Meer dan 500 foto’s. Prijs: 22,50 euro (908 fr.) In de boekhandel.

Goed nieuws. Waanders Uitgevers die destijds verantwoordelijk waren voor de serie “Waar is de tijd?” lanceert nu een nieuwe reeks “**Gent van toen en nu**”: 15 maandelijkse themanummers.

Het eerste nummer “**De geopende stad**” werd samengesteld door Luc Devriese en Daniël Vanacker en behandelt onze pleinen en open ruimten.

Boeiend zijn de meer dan 80 prachtige foto’s waarvan vele lezers ze voor de eerste maal zullen zien.

Formaat zoals de vorige reeks: 24 X 31,5 cm. - 36 bladzijden. Prijs: 3,95 euro (159 fr.) In de boekhandel en in veel dagbladwinkels.

André Capiteyn nam het 2e deel “**De verborgen stad**” voor zijn rekening. Hier gaan wij ondergronds en komen verschillende van de zeer talrijke Gentse kelders tegen.

Uiterst merkwaardig is de uitleg over de diefstal van de “Rechtvaardige Rechters”.

Het scenario van deze geheimzinnige zaak wordt hier beschreven met details die wij nog nergens elders tegengekomen zijn. Wij weten niet wat er van waar is maar het geheel klinkt zeer pausibel.

De laatste 70 jaar is men op de meest onwaarschijnlijke plaatsen naar dit paneel gaan zoeken en er werden boeken gepubliceerd met de meest extravagante theorieën, maar wat wij in deze aflevering kunnen lezen zijn wij nog nergens tegengekomen.

Er wordt hier een hint gegeven die een verder onderzoek meer dan waard is. Is dat gebeurd?

Meer dan 80 foto's - 32 bladzijden.

Verleden jaar verscheen het **40e Jaarboek** van de Heemkundige Kring “De Oost-Oudburg”.

Een lijvig boek van 312 bladzijden.

Wij komen er verschillende Gentse onderwerpen in tegen. In de eerste plaats een interessant artikel van Frederik Vanderstraeten over Reginald Warneford. In het Jaarboek 1999 had hij het reeds uitgebreid gehad over zijn stunt met de L.Z.37 (Luchtschip ontploft boven Gent).

In deze aanvulling geeft hij het relaas van zijn zoektocht naar het graf van Warneford in Londen. Verder heeft hij interessante details gevonden in het “Imperial War Museum”. Aldus weten wij nu veel meer over Warneford dan wij tot hiertoe wisten.

Een 25-tal foto's illustreren dit artikel.

Roger Poelman heeft het over “Twee- en drielingen in Sint-Amansberg in de 18e en 19e eeuw”.

Tenslotte heeft Juul Verhelst het over “Frans Masereel, aspecten van zijn engagement”.

De leden van “De Oost-Oudburg” ontvangen het Jaarboek gratis. De prijs voor de niet leden is 12,50 euro, 15,50 wanneer het moet opgezonden worden. Over te schrijven op rekening van de Kring N° 000-0445972-63.

Bij Uitgeverij Vlaams Diensten Centrum te 2600 Berchem verscheen “Er was eens... Verhofstadt I”. Kroniek van vier jaar paarsgroen in 125 cartoons van Fré (Frederik Pas).

Formaat: 14,5 X 20,5 cm. - 130 bladzijden. Prijs: 11,95 euro (482 fr.). In de boekhandel.

H.C.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De heer **Alexander-Karel Evrard** stuurde ons i.v.m. het artikeltje over H  l  ne Maréchal (Gh. Tyd.2003 - N  6 - pp.396-397) een terechte correctie.

Hij schrijft: "Een achterwaorsterigge" is geen vroedvrouw, maar een baker (waarvan ook "Bakermat"). De vroedvrouw helpt bij de geboorte, de baker verzorgt nadien moeder en kind. (In het Frans: sage-femme en garde d'accouch  e. Ook in het oud-Nederlands betekent vroed = wijs.)

Overigens niets dan lof.

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 7 oktober 1927 verscheen in de "Gazette van Gent" het volgend kroniekkje van Alfons Van Werveke over

DE HARMONIEMAATSCHAPPIJ SINT-CECILIA

Een fanfare is zooals men weet, een muziekmatschappij, wier leden koperen blaastuigen bespelen. Een harmonie is samengesteld uit houten en koperen speeltuigen. Wij weten niet of het elders ook zoo geweest is, maar te Gent is er een harmoniemaatschappij geweest voor een fanfare. Wij moeten elkander echter goed begrijpen: er is spraak van matschappijen. Onder het oud bewind had de stad twee muziekkorpsen: 4 Schalmeiers, van het midden der XVIe eeuw af aan 6, die de schalmei, de eerste vorm van het hobo bespeelden; verder 6 trompetters, waarbij later een keteltrommelaar werd gevoegd. Deze laatste groep zou men desnoods een fanfare kunnen heeten, maar 't was toch maar een zoogezegde kleine fanfare en niet wat men in de XIXe eeuw door fanfare verstond.

De eerste harmoniemaatschappij **Sint-Cecilia**, werd te Gent gesticht 10 Mei 1810 in het estaminet **De Wapens van Engeland**, op den Kouter, tusschen de huidige Zonne- en Schouwburchstraten.

De eerste jaren waren er slechts een dertigtal uitvoerders. In 1826 bestond de harmonie uit negen eerste, vijf tweede, drie derde en drie vierde klarinetten, vier eerste en vier tweede Engelsche hoornen (hobo in fa), twee eerste en twee tweede fagotten (bassons), twee groote basviolen (contrebasses), twee trom-

petten, vier trombonen, twee serpenten, een bas, een paar schijven, een paar keteltrommels, een trommel en een schelleboom, in 't geheel vijf en veertig muzikanten. Van 1813 af aan droegen deze een soldatenkleedij: frak, vest en broek van wit laken met blauw gezoomd, een degen, een hoed met gerolde boorden en witte pluimen. Dan was **Sint-Cecilia** het muziek van de nationale wacht, in 1801 in werdadigen dienst gesteld. Zij nam deel aan alle feesten en plechtigheden en was zeer gezien. Van 11 April (val van Napoleon) tot in Juli 1814 deed ze den ordedienst met de vier krijgsgilden en de **Fonteinisten**, toen er geen garnizoen in stad was. Gedurende den strengen winter van 1820 en volgende jaren, richtte ze liefdadigheidsfeesten in om de werklozen ter hulp te komen. Toen in 1820 de nationale tentoonstelling van nijverheidsvoortbrengsels werd geopend, richtte **Sint-Cecilia** een prijskamp voor harmonieën in, den eersten die ooit plaats had.

Ze was toen bestuurd door een talentvol muzikant, J.B. D'Hollander. Deze zorgde in 1822 voor de inrichting van "een concert van waarlijk nationale en inlandsche muziek". Op het programma vinden wij nummers van Willem de Windt, J.B. D'Hollander, Jozef Mengal, Karel Ots, Pieter De Vos en Jan Andries. 19 Juni 1825 nam **Sint-Cecilia** deel aan een prijskamp te Brugge en behaalde er den eersten prijs. Nieuwe zegepraal 21 Juni 1826 te Sint-Niklaas. Twee maand daarna, 22 Augustus, stelt ze een grooten prijskamp in, waar een tiental maatschappijen aan deelnamen. Elke mededingster moet een openingsstuk spelen, een stuk naar keuze en een "air varié" voor verschillende speeltuigen solo. Toen kende men nog het opgeleid stuk niet.

18 Juli 1827 deed gansch de stad Gent een prachtig onthaal aan de harmonie **Sint-Cecilia**, die den eersten prijs te Brussel had bekomen: eerewacht, stoet, al de rijtuigen van de stad, bevlagde straten bespannen met wit en blauw doek, sparran aan de gevels, zegebogen, opschriften, zinnebeelden, een juichende menigte, feestmalen, vertooning in den schouwburg van een gelegenheidsstuk, niets ontbrak.

Ten jare 1829 ging **Sint-Cecilia** zich meten te Rijsel onder anderen met de **Groote Harmonie** van Brussel. Ze behaalde den eersten prijs. De Brusselaars waren er niet tevreden over en er ontstond tusschen de dagbladen van de twee steden een scherpe pennestrijd. Dat belette koning Willem niet aan **Sint-Cecilia** in 1830 een schilderij van Meijuffer De Lange te schenken, voorstellende hare beschermheilige. Toen kwam de omwenteling, evenals de groote meerderheid van de Gentenaars, teekende **Sint-Cecilia** een protest tegen het ontwerp van scheiding. De omwenteling doofde voor lang den kunstiever uit. Eerst 22 December 1832 gaf **Sint-Cecilia** haar eerste concert in de oude zaal van de Sodaliteit der Jezuiten in de Korte Meire, die wij nog gezien hebben. De harmonie had tot dan toe hare feesten zoowat overal gegeven.

In 1835 verbond ze zich met de **Maatschappij van landbouw en kruidkunde**, om, naar het ontwerp van L. Roelandt, het Casino te bouwen. 13-14 Augustus 1837 richtte ze in het nieuw lokaal een prijskamp in, waar de **Groote Harmonie** van Brussel den eersten en die van Rijsel den tweeden prijs behaalden. De vereeniging met de hofbouwers was van korten duur, Sint-Cecilia trok zich uit het Casino terug in 1838 en kocht het oud leengoed, het **Spiegelhof** op den hoek van Coupure en Nieuwe Wandeling. Daar werd een zeer groote zaal gebouwd, waarvan de eerste steen 3 Augustus 1838 werd gelegd. Die zaal welke wij hebben zien afbreken, werd gemaakt naar het ontwerp van L. Minard en kostte 85.000 fr.

De gevel is afgebeeld op een kaartje van porseleinpapier met het opschrift: "Aen de heeren Voorzitters en Ereleden van de Harmonie-maatschappij Sint-Cecilia, de boden van gezegde maatschappij hebben de eer u hun eerbied uit te drukken door den wensch van een nieuw jaar 1841".

Hadden de boden voorzien wat ging gebeuren? Men zou het wel meenen als men de feiten nagaat. Wat er van zij het "nieuw jaar 1841" bracht **Sint-Cecilia** geen geluk aan. Oneenigheid ontstond onder de leden en, eer het jaar verliep, was de beroemde harmonie ontbonden.

Het lokaal, dat aan de maatschappij in 't geheel 176.000 frank gekost had werd in 1847 voor 55.000 frank afgeslagen.

Reeds in October 1841 werd **Sint-Cecilia** vervangen door de **Philharmonische Maatschappij**, die 70 werkende leden telde. Ze werd op haar beurt ontbonden in 1851.

Alfons VAN WERVEKE

Documentatiecentrum zoekt
GRATIS exemplaren van
LE CARNET MONDAIN.
Tel. Dinsdag en woensdag
van 9 tot 17 u.
09.219.95.18